

Kunsten å være kirke - kirkelig kulturmelding

Saksbehandler: Per E. Dehlin

Referanser

KR 56/05
MKR 30/05
SKR 38/05

Saksdokumenter

Dokument 7.1/05	Saksorientering
Vedlegg 7.1.1/05	Sammendrag av høringssvar
Vedlegg 7.1.2/05	Vedtak i Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd
Dokument 7.2/05	”Kunsten å være kirke” – Kulturmelding for Den norske kirke (tidligere utsendt i forbindelse med høringen)

Kunsten å være kirke – Kirkelig kulturmelding

Sammendrag

Kirkerådet ga i 2003 Norske kirkeakademier i oppdrag å utforme en kulturmelding for Den norske kirke. Kirkeakademiene oppnevnte et bredt sammensatt utvalg til å utarbeide meldingen under ledelse av Rikskonsertenes direktør Einar Solbu. Meldingen ble overlevert Kirkerådet 8. mars 2005. Meldingen ble sendt ut til alle landets menigheter og er ment å være til inspirasjon og videre oppfølging i den lokale menighet.

Kirkerådet gjennomførte våren 2005 en begrenset høring for å få innspill til oppfølging av konklusjonene i kulturmeldingen. I overkant av 60 % av høringsinstansene besvarte høringsdokumentet.

Saksutredningen gir et bredt innblikk i svarene fra høringsinstansene, men er ikke utfyllende på alle spørsmålene og utfordringene som ligger i kulturmeldingen. I drøftingsdelen er det en grundigere drøfting av de utfordringer som spesifikt berører Kirkemøtets ansvarsområde og mandat.

Forslag til vedtak

Kirkerådet foreslår for Kirkemøtet følgende forslag til vedtak:

1. Kirkemøtet takker utvalget under ledelse av direktør Einar Solbu og Norske kirkeakademier for et godt utført arbeid og en inspirerende og informativ kulturmelding for Den norske kirke.
2. Meldingen inneholder mange råd og anvisninger som vil kunne få stor betydning lokalt. Kirkemøtet oppfordrer landets menigheter til å arbeide videre med meldingen, bygge nettverk og gi rom for det kulturelle mangfold i kirken.
3. Kirkemøtet er glad for det oppspillet til en kulturteologi som ligger i meldingen. Samtidig tydeliggjør meldingen og høringen behovet for å arbeide videre med kulturteologiske spørsmål, ikke minst for å bygge opp en kulturteologisk kompetanse på ulike nivå i kirken og styrke nettverkene mellom kirken, kunsten og kulturlivet.
4. Kulturmeldingen kommer på en tid da kirken er inne i mange reformprosesser, jf. trosopplæringsreform og gudstjenestereform. Det er viktig at det videre arbeid med disse prosessene også kan preges av tenkningen og utfordringene som ligger i meldingen.

5. Meldingen og høringen har tydeliggjort behov for revisjon av regelverk for bruk av kirker. Kirkemøtet ber Kirkerådet komme tilbake til Kirkemøtet med en klargjøring eller revisjon av regelverk.
6. Kirkemøtet ber om at det blir gitt mulighet for å operere med et skille mellom faste installasjoner og mer temporære kunstneriske verk. Kirkerådet bes om å komme tilbake til Kirkemøtet med nødvendig revisjon av retningslinjer for liturgisk inventar og utstyr. Spesielt bør det vurderes om avgjørelsesmyndighet for temporære kunstneriske verk skal legges til menighetsråd med biskopen som ankeinstans, og om biskopen fortsatt skal være avgjørelsesmyndighet for faste installasjoner.
7. Samisk kirkeråd utfordres til å arbeide videre med en kulturstrategi for samisk kirkeliv i samarbeid med aktuelle partnere. Utfordringen går også til kirken som helhet på å oppdage skattene som finnes i samisk spiritualitet, kulturuttrykk og teologi, og la dette farge gudstjenester og utfordre kirken over hele landet.
8. I meldingen løftes kirkemusikerne fram som viktige kulturarbeidere i våre menigheter, også som nøkkelpersoner i samspillet mellom kirken og det alminnelige kulturliv. Kirkemøtet er positiv til utvalgets anbefaling om å utvide kirkemusikernes stillingsprosent, men ber om at Kirkerådet i samarbeid med KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon utreder konsekvensene av en slik utvidelse.
9. Kirkemøtet ber Kirkerådet om en konsekvensanalyse av følgende modeller for å ivareta kunst og kultur innen kirken (jf. sakspapirets del 3), spesielt er det viktig å utrede de administrative og økonomiske konsekvenser.
 -
 -

Saksorientering

1. Bakgrunn

Arbeidet med kulturmelding for Den norske kirke ble igangsatt ved at Kirkerådet i 2003 innvilget midler til et prosjekt med støtte fra Opplysningsvesenets fond. Norske kirkeakademier søkte om støtte til å utarbeide en kulturplan, og la til grunn for sin søknad at en slik plan kunne danne grunnlaget for en bredere kirkelig strategi, og en mer bevisst satsing på kunst og kultur i kirken. Planen ville også kunne synliggjøre kirken som kulturinstitusjon og reflektere de utfordringene kirken står overfor i de kommende årene på dette feltet. Kirkerådet støttet søknaden, og oppdraget med å utarbeide det som da ble omtalt som en kulturmelding, ble gitt Norske kirkeakademier. Kirkerådet utarbeidet et mandat for utvalget, og premissene for arbeidet ble formulert gjennom følgende punkter:

- Kirkens kulturelle rolle i samfunnet skal klarlegges ved å kartlegge ulike typer kunstnerlig kirkelig virksomhet. Det er viktig at bredden i den kunstnerlige aktivitet skal vektlegges.
- Det skal utvikles en teologisk refleksjon rundt kirkens kulturelle oppdrag og uttrykksformer.
- Det skal utarbeides en strategi for en framtidig kirkelig kultursatsing.
- Meldingen skal synliggjøre det nasjonale, regionale og det lokale aspekt ved kulturelle uttrykksformer. Dette skal også synliggjøres i strategien.

Norske kirkeakademier oppnevnte et utvalg som besto av: Einar Solbu, leder av utvalget og direktør i Rikskonsertene, Oskar Stein Bjørlykke, forfatter, teolog og formann i Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere, Dagny Anker Gevelt, kulturdirektør i Kristiansand og medlem i ulike fagutvalg under Norsk kulturråd, Erik Hillestad, daglig leder av Kirkelig kulturverksted, musikkprodusent og forfatter, Thea Stabell, sceneinstruktør og førsteamanuensis ved Kunsthøgskolen i Oslo, Vivianne Johnsen Sydnes, domkantor i Nidarosdomen og Henrik Ødegaard, komponist og kantor i Sauherad. I tillegg oppnevnte Kirkerådet to representanter til utvalget. Det var domprost i Bodø, Tor Berger Jørgensen og studentprest i Oslo, Inger Anne Naterstad. Prosjektleder ble generalsekretær Margunn Sandal i Norske kirkeakademier og sekretær for utvalget ble Kjartan Leer-Salvesen.

Med utgangspunkt i mandatet definerte og klargjorde utvalget sitt oppdrag. Svært tidlig fant utvalget at det å kartlegge kvantitativt kirkens kulturelle rolle i samfunnet ble en uoverskuelig oppgave. Oppdraget måtte derfor begrenses noe:

Det er utvalgets oppfatning at kirkens forhold til kultur i all sin bredde må forankres i dens forhold til kunsten. Utvalgets mandat bygger på en tilsvarende forutsetning ved at kirkens kulturelle rolle skal klarlegges ved å kartlegge kunstnerisk virksomhet i kirkelig regi. Utvalget har derfor bevisst valgt å legge hovedvekt på kirkens rolle i forhold til kunsten. (Kunsten å være kirke: s 32)

I arbeidet med meldingen arrangerte utvalget flere åpne og lukkede høringer og konsultasjoner med enkeltrepresentanter og institusjonsrepresentanter fra kultur- og kirkeliv. Gjennom slike konsultasjoner fikk utvalget en rekke viktige innspill. Videre ble både intervjuer, spørreundersøkelser, skriftlige bidrag, seminarer og konferanser tatt i bruk for å innhente informasjon og bearbeide materialet. Utvalget ønsket at dokumentet som ble lagt frem skulle tjene tre hensikter:

For det første skal det danne grunnlag for at oppdragsgiver – Kirkerådet – skal kunne legge strategiske planer og treffe kloke beslutninger for en langsiktig satsing på kultur. For det andre skal det inspirere andre aktører og beslutningstakere, lokalt, regionalt og sentralt – til å vurdere hvordan de kan bidra til styrking og utvikling av det kirkelige kulturengasjementet. For det tredje håper vi det vil danne grunnlag for refleksjon, diskusjon og samtale, både i kunstner- og kulturmiljøer og i kirkemiljøer. (Kunsten å være kirke: s. 38)

Kunsten å være kirke – Kulturmelding for Den norske kirke ble overlevert Kirkerådet under en markering i Kulturkirken Jakob 8. mars 2005, i denne sammenheng uttalte utvalgets leder, Einar Solbu:

(Vi) håper sterkt og inderlig at boka fører til handling. Debatt, gjerne. Det er viktig. Samtale. Dialog. Men først og fremst til handling. Slik handling som ikke krever at alle sikkerhetsnett er spent opp først. Da kommer vi aldri i gang. Nei, det må begynnes nå! Kirken må våge å tro på menneskets skapende evner! Og mennesket må våge å ha en kirke som er dristig, som endog tør å gjøre feil!

Kunsten å være kirke er delt inn i en teologisk del, en kartleggingsdel og en strategisk del. Gjennom ti pilarer eller teser peker meldingen ut en mulig vei å gå i forhold til en teologisk refleksjon omkring kirkens forhold til kunst og kultur. De ti pilarene baserer seg på at mennesket ut i fra skapelsen er Guds medskaper, at Gud ut fra inkarnasjonen er avbildbar, at Jesu lignelser er et uttrykk for en kunstnerisk formidlingsform, at Bibelens iscenesettelser vitner om spor etter en regissør, at kunsten har en iboende åpenbaringskarakter, at kunsten har en profetisk betydning, at kristendommen er paradoksenes religion, at både kirken og kunsten fortolker menneskelivet, at kirken er en motkultur og at kunsten alltid er tilstede i gudstjenesten. I forlengelse av presentasjonen av de ti pilarene, utfordrer meldingen til en refleksjon rundt kirkerommets teologi og reiser en rekke spørsmål i tilknytning til en teologisk tenkning om kirkerommet.

Kartleggingen tar utgangspunkt i 7 ulike kunstområder: musikk, ordkunst, drama, dans, film, visuell kunst og arkitektur. I tillegg presenteres særlige perspektiver fra samisk kirke- og kulturliv, barn og kunst i kirken og internasjonale perspektiv. Meldingen kartlegger ved å gi situasjonsbeskrivelser med bakgrunn i innhentet informasjon, dels fra fagpersoner og dels fra aktører i lokalt, regionalt og nasjonalt kirke- og kulturliv. Meldingen gir et bilde av virksomheten som pågår, og av de utfordringer man står overfor når man ønsker å styrke og videreutvikle kirkens rolle. Kartleggingsdelen inneholder også en diskusjon omkring begrepene kunst og kultur.

I meldingen brukes begreper som veivalg, konsekvenser og råd i stedet for ordet strategi. Meldingen trekker ikke opp et komplett bilde av hvordan kirken bør tilrettelegge for sin fremtidige kultursatsing, men legger fram en rekke konkrete forslag og peker på et bredt spekter av områder som utfordrer til handling.

Fra Kirkerådets side ble det tidlig klart at kulturmeldingen kunne fungere som et ypperlig ressursdokument og bli til inspirasjon og videre oppfølging i den lokale menighet. Det ble derfor bestemt at meldingen skulle sendes ut til alle landets menigheter. I oversendelsesbrevet ble det vektlagt at boken kan inspirere til samtaler i menighetsmøte, menighetsråd og til å involvere lokale kunstnere. Videre oppfordres menighetene til konkret oppfølging gjennom å prioritere kunst og kultur i menighetenes strategier og planer. Meldingen har på en rekke

feltet utfordringer til det lokale menighetsliv, og det er i den lokale menighet kirkens kulturarbeid har sin basis og fremste tilhørighet. Der kan det skapes nettverk av kunstnere med tilhørighet i og utenfor kirken, utvikling av kunst og kunstuttrykk som kan fange opp lokal, nasjonal og internasjonal tilknytning, og en forståelse av at den lokale kirke har et oppdrag og en tjeneste som kunst- og kulturbærer. Høringssvaret fra Sandtorg menighet i Nord-Hålogaland bispedømme vektlegger nettopp dette aspektet: *Slik vi har forstått det, er en av hovedhensiktene med kulturmeldingen å sette i gang prosesser. Og det fungerer!*

2. Høring

I tillegg til utfordringene lokalt legger meldingen føringer som har nasjonal og felleskirkelig karakter. Kirkerådet fant det derfor riktig å gjennomføre en begrenset høring for å få innspill og synspunkter på den videre prosess, og for å kunne gi et bedre grunnlag for behandling av meldingen i Kirkeråd og Kirkemøte.

Høringsbrevet ble sendt til 118 høringsinstanser. Dette innbefattet biskopene, bispedømmerådene, kirkelige arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, kirkelige utdanningsinstitusjoner, kunstinstitusjoner og kunstfaglige utdanningsinstitusjoner, domkirkemenigheter, samt ytterligere tre menigheter og ett fellesråd fra hvert bispedømme. Menighetene ble valgt ut i samarbeid med bispedømmekontorene, mens fellesrådene ble valgt ut i samarbeid med KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon. Kirkerådet har mottatt 72 høringssvar, der noen høringssvar er levert som felles svar fra biskop og bispedømmeråd. Samlet har over 60% av høringsinstansene besvart høringen. Fire instanser meldte at de ikke ønsket, eller hadde anledning til å besvare høringsbrevet, mens resten av høringsinstansene unnlot å svare, uten å gi noen begrunnelse. I høringssvarene er det få klager på selve høringsprosessen. Teologisk Fakultet grunngir sitt manglete svar med for kort høringsfrist, mens Ølen sokneråd grunnga sitt manglende svar med at de opplevde selve meldingen som for tung og krevende for behandling i menighetsrådet. Kvinesdal fellesråd ga beskjed om at de ikke hadde kapasitet til å gi et høringssvar, mens Borg bispedømmeråd vedtok at de ikke ønsket å avgi høringsuttalelse. Heller ikke Borg biskop har levert høringssvar. Ellers er høringssvar mottatt fra samtlige bispedømmeråd og biskoper. Ni av biskopene har levert felles høringssvar med bispedømmerådet. Samtlige bispedømmer er representert i høringen med menighet eller fellesråd, men responsen fra bispedømmene er svært varierende. Fra Bjørgvin bispedømme er det mottatt høringssvar fra samtlige kirkelige høringsinstanser, i tillegg til innspill og kommentarer fra ytterligere instanser, mens kun fellesrådet i Sarpsborg besvarte henvendelsen i Borg bispedømme. Fellesrådet i Sarpsborg var for øvrig kritiske til at ikke alle rådsmedlemmene hadde fått hvert sitt eksemplar, da de var oppnevnt til høringsinstans.

Det er ikke så lett å finne forklaringer på den varierende responsen, men for Bjørgvins del ser det ut til at bispedømmets vekt på barn i løpet av de siste år har gitt et oppsving, også når det gjelder kulturformidling og engasjement for kirkens kulturoppdrag. Mange av høringsinstansene henviser til barneår, barnekatedral og arbeid i tilknytning til dette.

Det har kommet svar fra Hammerfest i nord til Stavanger i syd. Høringen har dermed stor geografisk spredning. Dette gjelder også for kultur- og undervisningsinstitusjoner. Høringen omfatter institusjoner som KUN i Tromsø, Olavsfestdagene i Trondheim, KKKK-festivalen i Kristiansund, Ung Kirkesang i Lillesand, samt en rekke kultur- og undervisningsinstitusjoner i Oslo.

Generelle tilbakemeldinger på kulturmeldingen.

Den overveiende tilbakemelding fra høringsinstansene er at det er gledelig og flott at det er utarbeidet en kulturmelding for Den norske kirke. Flere understreker at det er på høy tid at kirken får en kulturmelding, og at det er viktig at det settes fokus på tematikken. En av høringsinstansene betrakter utgivelsen av meldingen som en stor og særdeles viktig begivenhet i vår kirkes 1000-årige historie¹, mens en annen høringsinstans mener at meldingen viser stor innsikt i kunst og kultur og trekker opp en rekke visjoner som, dersom de blir realisert, ikke bare vil endre kirkens forhold til kunst og kultur, men også direkte påvirke det kulturelle landskap og barns kulturelle oppdragelse². Gjennomgående blir meldingen omtalt som en vakker bok med et spennende billedmateriale og fin formgivning, som innbyr til lesning og videre studium.

Kritikken mot meldingen samler seg rundt noen felles innvendinger. Hovedinnvendingene mot meldingens innhold går på meldingens forankring i kunst, og ikke i et bredere kultursyn og på forholdet mellom profesjonelle og amatører i kirken. Flere vektlegger at meldingen maler et litt for dystert bilde av kirkens fortid og nåtid, og at det er grunn til en sterkere grad av stolthet over kirkens kulturuttrykk og historie. Andre peker på at meldingens mange visjoner og tiltak er urealistiske i den nåværende økonomiske situasjon. Enkeltinstanser vektlegger at meldingen har svak vekt på minoriteter og lite vekt på internasjonale og økumeniske perspektiver³, manglende om kirkedepartementets betydning og rolle i forhold til kirkebygg⁴, manglende om døvearbeidet⁵ og at meldingen er ytterst svak i forhold til å anvis prosesser, mekanismer og virkemidler som gjør det mulig å nå utfordringene⁶. Hovedinnvendingene går likevel på de to førstnevnte momentene og disse innvendingene vil i det følgende presenteres mer fylldig.

Utvalget er tydelige på at de bevisst velger en smalere definisjon av kulturbegrepet ved å vektlegge kirkens forhold til kunsten. Dels gjøres dette på grunn av manglende data på forholdet mellom kultur og kirke, og dels gjøres det fordi utvalget oppfattet dette som bestillingen i mandatet. Sist, men ikke minst, hadde ikke utvalget tid og anledning til å kunne favne bredden av all kulturvirksomhet i Den norske kirke. Dette gir i framstillingen en del konsekvenser som en rekke av høringsinstansene griper tak i. Det understrekes at forholdet mellom kirken og den lokale og folkelige kultur er en grunnleggende utfordring for Den norske kirke som folkekirke. Vektleggingen av kirkens forhold til kunst medfører at det lokalt forankrede og folkelige kulturliv får en tilbaketrasket plass i meldingen⁷. En annen høringsinstans ser en svakhet i at meldingen forankres i kunsten og ikke primært i det gudstjenestelige og kultiske liv. Ved en slik vektlegging skapes det et inntrykk av at kunst og kultur må ”hentes inn” utenfra. Det savnes at det kultiske blir sett som en grunnleggende del av selve kulturbegrepet.⁸ Meldingen har fått en slagside ved at kulturbegrepet nærmest blir innholdsbestemt synonymt med ”kunst”⁹. Fokuset på kunst fremfor et bredere folkelig / folkekirkelig kulturbegrep kan sees som et uttrykk for en viss urban betraktningssmåte¹⁰ og utvalgets tilnærming til kulturbegrepet stemmer dårlig overens med det kulturbegrep som en i andre sammenhenger opererer med i vår tid. Dette medfører en risiko for at kirkens kulturelle

¹ Kristiansund kirke, kunst- og kulturfestival

² Rikskonsertene

³ Mellomkirkelig råd, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

⁴ Kirkebyggkonsulenten

⁵ Døvekirkenes fellesråd

⁶ Hamar domkirke

⁷ KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjonen

⁸ Den norske kirkes presteforening

⁹ Oslo biskop og bispedømmeråd

¹⁰ Tunsberg biskop og bispedømmeråd

fokus rettes inn mot et smal- eller finkulturelt spor, forbeholdt voksne, som snarere kan svekke enn styrke kirkens relevans i samtiden¹¹.

Vektleggingen av kunst i meldingen bidrar til det andre ankepunktet som en rekke av høringsinstansene påpeker, forholdet mellom profesjonelle og amatører i kirkens kulturliv og formidling. *Det må fremheves at kultur ikke er en arena som er forbeholdt de flinke, eller profesjonelle. Det må favne alle!* skriver Det norske diakonforbund i sitt hørings svar. Ut i fra et slikt perspektiv kan kunsten og kulturen virke fellesskapsfremmende, eller for å bruke Fagforbundets begrepspar, fremme ”mangfold og folkelighet”. Kirken bør bygges nedenfra, og det må legges et fokus på kunstens inkluderende egenskaper, spesielt i forhold til de grupperingene som ikke er storbrukere av kirken¹². Det er ikke nødvendigvis en motsetning mellom kvalitet og det folkelige, men kvalitetsbegrepet må ivareta det folkelige musikalske og øvrige tradisjoner slik at kirkens kulturuttrykk ikke blir for elitepreget¹³. Det oppleves som et relevant spørsmål om det er nødvendig med et så skarpt skille mellom profesjonelle og amatørkunstnere i kirken¹⁴.

På den andre siden kan det være nyttig med en vektlegging av profesjonell kunst, da profesjonelle kunstnere kan nærme seg kirkens kulturuttrykk med en profesjonell dialog med og respekt for tradisjonen. Det er likevel en fare for at en slik vinkling kan komme til å sette mye av den verdifulle kultur som faktisk skjer lokalt, ofte basert på amatører, for langt utenfor horisonten¹⁵. Meldingens vekt på profesjonalisering gjør at frivilligheten blir helt borte meldes det fra en av høringsinstansene¹⁶. De er enige i at det trengs folk som kan faget til å vise vei, men at det finnes mange ressurser blant frivillige, som bare trenger veiledning for å kunne bli brukt. En av høringsinstansene mener at vektleggingen kunne blitt annerledes om det hadde vært medlemmer fra organisasjonene (KFUK/M, Storsalen osv.) i selve utvalget¹⁷.

Enkelte av høringsinstansene kommer også inn på at meldingen gir et for negativt bilde av kirkens selvforståelse og plass i kulturlivet. Trolig mangler meldingen en grunnleggende stolthet og anerkjennelse over det som kirken har og står for¹⁸, og det kunne være på sin plass med en vektlegging av kirkens hellighet og den rolle kirken har spilt i kunst- og kulturhistorien¹⁹. Med en slik stolthet til grunn burde meldingen fremme et perspektiv som er mer offensivt, nemlig at kirken skal prege kulturen og være premissleverandør. Det kan handle om helligdager og livsførsel eller bestillinger fra kunst- og kulturmiljøer og vilje til å skape egne medier for å påvirke og prege samtiden²⁰. Det bør understrekes at kunst ikke er noe eksternt fra kirken, men at kunstnerne allerede er en del av kirken. De står som medlemmer, og har sin naturlige plass i fellesskapet²¹. Et par av høringsinstansene leter etter en tydeligere og grunnleggende tenkning om at det viktigste målet for kirken, også på dette feltet, er at mennesker skal vinnes for evangeliet og vokse i det kristne livet. Det etterlyses hvilke uttrykksformer som egner seg for å formidle denne sannhet, som gjelder alle mennesker til alle tider²².

Et innspill til ettertanke presenteres i Os sokneråds hørings svar. Det at kunsten i vår tid må begrunnes viser i følge soknerådet vår tids materialistiske tenkemåte, og at denne tankemåten også preger kirken. De fortsetter:

¹¹ Stavanger biskop og bispedømmeråd, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹² Hamar biskop og bispedømmeråd

¹³ Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

¹⁴ IKO

¹⁵ Oslo biskop og bispedømmeråd

¹⁶ Gand menighet

¹⁷ Bjørgvin biskop

¹⁸ Tunsberg biskop og bispedømmeråd

¹⁹ Spjelkavik menighet

²⁰ Bergen domkirke menighet

²¹ Oslo domkirke og KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon

²² Normisjons Høgskole og Bjørgvin bispedømmeråd

Det spesielle med gudstjenesten som kunstarena, er at kunsten her må være et fellesanliggende, noe folk er sammen om, slik hele gudstjenesten er det - eller skal være det. For eksempel er musikkens oppgave i gudstjenesten ikke å være et nytelsesmiddel, men noe som stiger opp fra alles hjerter, slik bønnene stiger opp fra alle, selv om det er presten som fremfører ordene. Dette er kirkenes egentlige motkultur, en kultur som er i ferd med å drukne i konsum- og underholdningstankegangen. Kirkekunstens oppgave må være å utforske dette spesielle forholdet. (Os sokneråd – TH)

Flere av innvendingene kommer vi tilbake til under gjennomgangen av svarene på høringsspørsmålene.

Spørsmål 1

Høringsbrevets spørsmål 1: Kan høringsinstansene slutte seg til den teologiske grunnforståelsen av kirkenes forhold til kunst og kultur som presenteres:

- gjennom de ti pilarene i meldingens kapittel 2 (s. 43 – 52)?
- gjennom kapitlet om ”kyrkjerommets teologi” (s. 57-61)?

Utvalget understreker at en teologisk refleksjon om kirke og kultur nødvendigvis må være forsøksvis og prøvende. Utgangspunktet er at kirken selv er en del av kulturen og kulturene og at Kirken ikke har tak på Gud, men at Gud er løs og sprenger den synlige, organiserte kirkes rammer. Gjennom ti pilarer og en utlegning av kirkerommets teologi ønsker utvalget å tegne et rammeverk som det kan arbeides videre med.

Mange av høringsinstansene slutter seg til utvalgets fremstilling i de ti pilarene og i kirkerommets teologi, og spesielt understreker flere at de er positive til det åpne og positive menneske – og kultursyn som kommer fram gjennom dette kapitlet²³. De ti pilarene gir en god og nødvendig klargjøring, og en forenklet og redigert utgave bør i følge Furuset menighet spres til alle menigheter. Likeså mener de at kirkerommets teologi egner seg som et grunnkurs for lokalmenigheter i forhold til kirkerommets betydning for det som skjer i gudstjeneste og andre arrangementer. Andre uttrykker at dette kapitlet presenterer en del nye ord og koblinger som setter i gang kreative tankeprosesser og at dette oppleves spennende²⁴. Det teologiske menighetsfakultet er mer kritiske og mener at kapitlet mangler klarhet og presisjon, og at teologien kunne fremholde sin unike posisjon i sterkere grad enn det kulturmeldingen viser.

Kulturmeldingens fremste overordnede mål er knyttet til å skape et fundament som gir kirken det språk som kan bevisstgjøre dens ansvar som et resonansrom for estetiske uttrykk. Et slikt fundament må tydeliggjøre den særegenhet kirken har i møte med all kultur; den er formidler av det kristne budskap og forvalter av Guds ord og sakrament. I det unike finner kirken også sine sterkeste fellestrekk med all form for kunstnerisk virksomhet. Vi mener at et tydeligere fokus på den dimensjon som den kristne tro og all kunst kan forenes om; skapelse, ville tjent en slik oppgave. (Det teologiske menighetsfakultet)

²³ Bl.a. KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Rikskonsertene, IKO, Gjøvik menighet, Sarpsborg kirkelige fellesråd osv.

²⁴ Bl.a. Sandtorg menighet i Nord-Hålogaland

Det kan også sies at kirken like mye er kilde til kultur, som den er avhengig av den²⁵. Kirkelig Utdanningscenter i Nord (KUN) er fornøyd med den teologiske forankringen i skapelse og et trinitarisk gudsbilde, men er noe spørrende til logikken i bruken av enkelte av eksemplene som brukes til støtte for pilarene. De spør hvordan Joan Bæz tekster og Arnold Schönbergs musikk er relevant i denne sammenheng. De opplever at et samfunnskritisk kunstverk ikke automatisk og ukritisk kan sidestilles med for eksempel domsprofetenes kritikk i Israels kongetid. Et kunstverk ”døpes” heller ikke ved at det trekkes inn i en kirkelig kulturmelding. Disse sekulære eksemplene bør vurderes som paralleller snarere enn synonyme. Eksemplene bidrar heller til å bevisstgjøre på kunstuttrykk utenfor enn innenfor kirken – en distinksjon som KUN mener kan ha noe for seg. KUN mener også at denne delen får et mer individuelt enn kollektivt preg i forhold til en tilnærming til kunsten. Den teologiske refleksjonen burde derfor i sterkere grad ha blitt relatert til ”kultur som menighetsbygging”. Dette kan konkretiseres ved å etterlyse den primære og formende kulturaktivitet som skjer i kirkens gudstjeneste- og tilbedelsesliv, og som med et nærliggende ord i en kulturmelding kan beskrives som kirkens *kultiske liv*²⁶. Det kultiske kan sees som en grunnleggende del av selve kulturbegrepet. Er det ikke nettopp i kulten, i det religiøse uttrykk, man finner det språk som mest umiddelbart uttrykker det utsigelige, det mystiske, det uforklarlige i tilværelsen? Den teologiske basis i kulturmeldingen burde derfor, ut i fra Den norske kirkes presteforenings syn, vært i kulten i stedet for i kunsten.

Fra høringsinstansene kom det flest kritiske innspill på pilaren som omhandler kunstens åpenbaringskarakter (nr. 5). En høringsinstans mener at det her presenteres et utviklingssyn som truer med å løsrive teologien fra åpenbaringsordet og kirkens tradisjon²⁷, mens en annen ønsker å minne om at kun Bibelen kan regnes som en sikker kilde til åpenbaring²⁸. Bjørgvin bispedømmeråd er noe spørrende til tilnærmingen som har blitt valgt og skriver:

Kyrkjelærdomen seier oss at Guds skapende ande er opphavet til alt som er sant, rett og vakkert, - også i kunsten. Men han seier oss også at når Guds ande framtrer som Heilaganden, så er det fyrst og fremst for å ”å gjere det klårt kva synd er, kva rett er og kva dom er: Synd er at dei ikkje trur på meg (Jesus) ” (Joh 16,8-9). I kva andre ”kunstformer” enn det skrivne og munnlege Ordet og sakramenta møter vi denne gode gjerninga til Den Heilage Ande? (Bjørgvin bispedømmeråd)

Den teologiske forskjellen mellom den spesielle Kristus-åpenbaringen og den naturlige åpenbaringen er fortsatt et godt redskap til å avgrense det menneskelige og det transcendent i tilværelsen²⁹. Gjennom en slik vektlegging unngås sammenblandingen som enkelte av høringsinstansene finner i tilnærmingen. På en liknende måte argumenterer Stavanger biskop og bispedømmeråd for at sammenblandingen av Guds og menneskets skaperevner blir problematisk i den første pilaren. Det er en grunnleggende forskjell på Guds og menneskers skaperevner som synliggjøres i begrepsparet ”creatio”, som er forbeholdt Gud, og ”cultivare”, som beskriver mennesket skaperevne. I forhold til skapelse betyr dette at mennesket kultiverer det som Gud har skapt, og derfor har en grunnleggende annen skaperoppgave enn det som kun tilfaller Gud. På samme måte opplever Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd at utlegningen om inkarnasjonen går litt for langt: *I skapelsen, sammen med pinsens alminneliggjøring og folkeliggjøring av Den hellige Ånd, og ikke inkarnasjonen, ligger mulighetene for det menneskelige språk og menneskets evner til å uttrykke det guddommelige.*

²⁵ Møre biskop og bispedømmeråd

²⁶ Den norske kirkes presteforening

²⁷ Spjelkavik menighet

²⁸ Normisjons Høgskole

²⁹ Voss sokneråd

Inkarnasjonen er unik. Mennesket er karnert, Jesus er inkarnert, uttaler biskop og bispedømmeråd. De påpeker også at Gud ikke kan gjøre en blasfemisk handling, at inkarnasjonens subjekt er Gud og at Moseloven er Guds lov for menneskene. Gud er ikke selv bundet av Moseloven, og Gud kan ikke begå blasfemiske handlinger.

For enkelte er det viktig å si at også det enkle og naive er uttrykk for sann skaperkraft og har sin rett som kunst- og kulturuttrykk. Med andre ord må kirken og kunsten ikke bli eksklusiv og stenge ute alt som ikke er høykulturelt eller finkultur³⁰, men kunsten må supplere og berike trosopplevelsen om den skal tas inn i kirkerommet.³¹ Det er derfor viktig at kirkens tradisjonelle kulturytringer blir sett som fullt legitime selv om de er forankret i eksplisitte religiøse overbevisninger og ikke nødvendigvis tilfredsstillende krav til kunstnerisk kvalitet.³² Ellers er høringsinstansenes tilbakemelding på den teologiske forståelsen, når disse forbeholdene er nevnt, i stor grad positiv.

Som for de ti pilarene er det mange og gode tilbakemeldinger på delen som går på ”kyrkjerommets teologi”³³. Riksantikvaren finner det viktig å minne om at ulike tider har hatt ulik vekt på teologi i utforming av kirkebygg. Dette har ført til at vi i dag har svært ulike typer kirkebygg, og Riksantikvaren vil advare mot å legge en ”politisk korrekt” tolkning fra vår tid på kirkearkitektur fra ulike epoker. Oslo biskop og bispedømmeråd eksemplifiserer Riksantikvarens innvending ved å nevne at man i dag vektlegger langkirken og sentralkirken i forhold til prinsipper om kirkebyggets idé. Fra reformasjonen til ca. 1850 har vi i Norge en rekke bygg der vekten i den arkitektoniske utformingen var prekenen og Guds ord. Disse 300 årene er det viktig å se som en del av mulighetene i lokal arv, og at de uttrykker det de gjør. Det at det i byggingen ble lagt andre prioriteringer enn vår tids, kan sees som en spesiell ressurs og utfordring i lokalmiljøet. Det etterlyses også en sterkere vekt på en ”hele kirkebyggets teologi”, som et fungerende fellesskap der opplæring, diakoni og fellesskap er med, i tillegg til gudstjeneste og ”livssyklus”³⁴. Det etterlyses en diskusjon om hva som ligger i at kirkebygget er ”hellig”. Denne manglende diskusjonen medfører at flere av høringsinstansene kommer inn på dette i sine svar: For en vektlegges det at kirkebygget trenger hellige handlinger for å være kirke, men at kirken aldri må være et ekskluderende, privat samlingssted³⁵. For andre er det viktig å si at kirkehuset er et hellig sted, samtidig som at Gud kan være like nær alle steder³⁶. Andøy kirkelige fellesråd i Sør- Hålogaland skriver:

Den kristne Gud er overalt – man trenger egentlig ikke et eget kirkebygg for å kunne oppleve nærhet med den oppstandne Jesus. I den sammenheng vil kirkebygget fungere best som en forsterking av det hellige mysterium en som kristen er en del av. Den fysiske del av den kristne kirke – selve kirkerommet blir da i langt større grad det fysiske identitetsmerket for den religiøse manifestasjon – kjennemerket på at det her finnes en kristen menighet som er åpen for alle som tror. Kirkebygget blir da også en møteplass mellom de som står som særlige formidlere av ordet og menigheten. Målet må være å skape et felles møtested mellom det guddommelige og det menneskelige – en felles plattform for dialog og nærhet. En plass hvor man med utgangspunkt i sin kristne tro kan invitere andre – enten det er lokale kunstnere eller representanter for andre kulturer til dialog og felles forståelse av det guddommelige. (Andøy kirkelige fellesråd)

³⁰ Molde domkirke menighet

³¹ Nidaros domkirke menighet

³² KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon.

³³ Bl.a. Det teologiske menighetsfakultet, Fana sokneråd, Bergen domkirke menighet osv.

³⁴ KKD's kirkebyggkonsulent

³⁵ Fjaler kyrkjelyd

³⁶ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

For mange vil det være viktig å kunne diskutere kombinasjonen av bundethet og frihet i bruken av kirkerommet lokalt³⁷. En av høringsinstansene mener at endringsforslagene fordrer en modernisering av regelverket³⁸. Enkelte ønsker å minne om at det bør være en forskjell på et konserthus og en kirke³⁹. Kirken må ha en annen funksjon, og i Rikskonsertenes høringssvar (UBP) hevdes det at det er vanskelig og svært synd hvis kirkerommet bare blir redusert til en alminnelig konserthall. Mennesket trenger ”hellige plasser”. Kirkerommet må kombinere det å gi kunstopplevelser og en sann, reflekterende innramming og teologisk kontekst.

Spørsmål 2

Høringsbrevets spørsmål 2: I tredje kapittel, s. 66 – 103 og s. 114 -180, tar meldingen opp kirken og de ulike kunstartene;

- *Tegner meldingen et riktig bilde av kirkens møte med kunstartene og gis det en retning som høringsinstansene kan slutte seg til?*
- *Hva finner høringsinstansene særlig interessant og hva er man mer kritiske til?*
- *Hvilke utfordringer synes høringsinstansene det er særlig viktig å arbeide videre med? (Gi merknader til en eller flere av kunstartene)*

Utvalget har i kartleggingen vektlagt kulturarbeid som springer ut av menigheters og andre kirkelige organers initiativ, og samspillet mellom kirken og kulturlivet i vid forstand. Fremstillingen baserer seg på å gi noen eksempler på hvordan samspillet mellom de ulike kunstartene arter seg på godt og vondt i dagens Norge, men er naturlig nok ikke ment som et utfyllende bilde av alt som foregår innenfor feltene.

I hovedsak slutter flertallet av høringsinstansene seg til beskrivelsen av kunstartene. Ikke minst gjelder dette menigheter, fellelråd, bispedømmeråd og biskoper. Fremstillingen blir omtalt som realistisk, riktig og god. Flere omtaler i positive ordelag den åpne, positive og inkluderende holdning meldingen viser i forhold til kunstartene, og at det for kirken vil være riktig å gå i en slik retning som meldingen skisserer.⁴⁰ Mange er opptatt av å understreke meldingens vekt på bredde i uttrykksformene og at det må være rom for et mangfold av stilarter og former.⁴¹ Dette innebærer en større dristighet i kirkens åpenhet mot kulturelle uttrykksformer i kirkerommet, samtidig som det settes kvalitetskrav til det som presenteres. Faren er at kirken kan bli preget av kommersialisering og jakt på profitt. Enkelte høringsinstanser holder fram at det er viktig at kirken kan stå på egne ben og ikke bli forflatet av profittjag. Rikskonsertene skriver i sitt høringssvar:

Kirken har blitt en betydelig mer ”åpen” mottaker av kulturarrangementer.

³⁷ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

³⁸ Kristiansand domkirke

³⁹ Rikskonsertene og Hamar biskop og bispedømmeråd

⁴⁰ Bl.a. Bodø domkirke menighet, Sandtorg menighet, Andøy kirkelige fellelråd, Stiklestad sokneråd, Spjelkavik menighet, Os sokneråd, Fjaler prestegjeld, Gjøvik menighet, Furuset menighetsråd, Ung Kirkesang m.fl.

⁴¹ Bl.a. IKO, Ung Kirkesang, Gjøvik menighet, Nidaros bispedømmeråd, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Sandtorg menighet m.fl.

Risikoen er at man, ”i kampen om sjelene” utvanner kirkens egne verdier og gjør deres konturer så til de grader utydelige at den åpne innstillingen får en motsatt effekt; at folk føler seg utrygge og rotløse.

Enkelte er noe kritiske til kartleggingsdelen og er opptatt av at meldingen gir et noe ensidig bilde av at kunst må være nyskapende for å være interessant. De spør seg videre om kirken har problemer med å vedkjenne seg sin arv og har en manglende tro på egne uttrykk.⁴² Dette kan i sin tur føre til at den frie kunsten og kunstneren settes på en pidestall der kirken utfordres til å ”gå til kunstneren for å bli klok”, og kirken tillegges et ansvar som går i retning av skyld. En av høringsinstansene skriver at en slik tilnærming kunne vært unngått ved å vektlegge en kulturanalyse som gjenspeiler at kulturåpenhet er samtidens virkelighetsforståelse. Et kjennetegn ved denne kulturåpenheten er estetiseringen av samfunnet. Mye av meldingen preges nå av opposisjon mot et pietistisk ståsted, uten å reflektere over egen virkelighetsforståelse.⁴³

Høringsinstansene ble oppfordret til å komme med innspill og merknader i forhold til beskrivelse og utfordringer knyttet til de ulike kunststartene. I det følgende presenteres de ulike kunststartene og tendenser i høringsmaterialet. Spørsmålene under 2 og 3 er her såpass sammenfallende, at høringsmaterialet om kunststartene fra de to spørsmålene er samlet her.

Film

Enkelte av høringsinstansene var noe spørrende til hvordan film kan være et aktuelt medium i gudstjenesten og at dette for enkelte kan bli problematisk⁴⁴, mens andre mente at dette i sterk grad allerede ble tatt i bruk i ungdoms- og konfirmantarbeidet⁴⁵, og er et viktig medium for formidling fra kirkens side⁴⁶. Enkelte har allerede arbeidet aktivt i forhold til film og filmmiljøet. KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon har etablert kontakt med norsk filmmiljø der det bl.a. har blitt valgt ut filmer som kan tematisere kursopplegget ”Møte mellom mennesker”. Oslo domkirke har arrangert filmkonferanse. Andre argumenterer for at film trolig er best på kino, at det vanskelig kan brukes i gudstjeneste osv. Det var likevel tilbakemeldinger på positive erfaringer i sammenheng med for eksempel Kirkens Nødhjelps fasteaksjon, der en film om et nødhjelpsprosjekt ble vist i kirken.⁴⁷ Enkelte peker på at kirkelokalene kan gi store begrensninger, og at det ikke er et mål for kirken å skulle konkurrere med TV og kino på dette feltet, men at kirken bør være tilstede og delaktig på filmens egne arenaer⁴⁸.

Drama

Fra de som kommenterte dette feltet var tilbakemeldingene stort sett positive, og at det kan utvikles mange spennende muligheter i et samarbeid mellom kirke og teater. Det nevnes at det bør tenkes mye mer fritt om hvor drama kan brukes. Det kan begrense det kunstneriske mangfold om man ikke også ser mulighetene i menighetshus/bedehus og i et samspill på samfunnshus, kafeer, kjøpesentre o.a. Kirkerommet tåler mer av uttrykksmidler enn man ofte tror, men det kan også sette grenser ved sin fysiske form og innholdsbestemte symbolikk. Det finnes kunst, også drama, som kan tale mer ved å få leve i andre rom enn kirkerommet, også

⁴² Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN)

⁴³ Tønsberg Domkirke menighet

⁴⁴ Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Stiklestad sokneråd, Varden menighet

⁴⁵ Tønsberg biskop og bispedømmeråd

⁴⁶ Molde domkirke menighet

⁴⁷ Sarpsborg kirkelige fellestråd.

⁴⁸ Agder biskop og bispedømmeråd

innenfor menighetens egne lokaler, og det bør kirken også ta på alvor⁴⁹. Andre hevder at drama synes å være den kunstform som ligger gudstjenesten nærmest. Utfordringen må være å ikke lage gudstjenesten om til en forestilling med utøvere/publikum, men hele tiden holde klart for seg hva en gudstjeneste er.⁵⁰ Flere understreker viktigheten av økt kompetanse på dette feltet. Aktører som Riksteatret er positive til å kunne gi profesjonell veiledning innenfor dette feltet:

Under avsnittet Drama sier meldingen rett ut at det er store muligheter for interessante tverrfaglige samtaler i grenslandet mellom kirke og teater. Dette kan vi være med på, og bidra med innspill. Et annet sted i meldingen står det at det er lite tradisjon for å få profesjonell hjelp til kommunikasjon og regi ved gudstjenester og kirkelige handlinger. Den profesjonaliteten kan nok teatrene gjerne dele med andre.
(Riksteatret)

Drama krever en del av kirkelokalene og Riksantikvaren er opptatt av å formidle at det er vesentlig å erkjenne at kirkerommene setter grenser for hva som kan skje i kirken. Dette gjelder så vel i det fysiske som i det tekniske. Rigging av store installasjoner kan kanskje gjøres i enkelte kirker, mens det vil være en direkte fare for inventaret i andre. Riksantikvaren mener man i sterkere grad bør benytte det unike i kirkerommet ved å skreddersy produksjonen til rommet. Rommet, den eksisterende kunsten og inventaret presses for lett til et ytterpunkt slik at man uten å ville det, sliter ned og ødelegger rommet og gjenstandene.

Ordkunst

I forhold til ordkunst var flere spørrende til den negative omtalen av prekenen som holdes fram i kulturmeldingen (s. 87)⁵¹. Det oppleves som at meldingen ikke ser muligheter i forhold til prekenen, og høringsinstansene vektlegger at det vil være mulig å holde fram prekenen som noe mer enn et budskap pakket inn i en samtaleform. Stavanger biskop og bispedømmeråd er kritiske i forhold til tilnærmingen og skriver:

I stedet for den tafatte holdning som her kommer til uttrykk burde utredningen fokusert på de muligheter en har for fornyelse av prekenen ved at prekenfagets aktører bringes i tettere dialog med andre "ordkunstnere": forfattere, journalister, skuespillere, pedagoger, kommunikasjonsrådgivere osv. Og i en utredning som fokuserer så sterkt på kunsten blir det helt feil å rubrisere prekenen "som håndverk" (s. 88 og 93). Universitetets praktisk-teologiske seminar hadde et helt annet perspektiv da de i 1993 inviterte til etterutdanningskurs med tittelen "Prekenen, et kunsthåndverk?". Dermed antydes et langt bedre utgangspunkt for kvalitativ forbedring av prekenen som et kirkens redskap for evangelieproklamasjon i verden enn det man kan få ved å styre utviklingen i retning av en preken som "kan fly høyere fordi den har fått mindre vekt".
(Stavanger biskop og bispedømmeråd)

Andre er opptatt av at prekenen i vår tradisjon har en sentral kulturbærende rolle og at denne må videreføres. Prekener bør gis nytt liv, der ikke bare innhold, men også engasjement og fremførelse bør vektlegges. Det hjelper lite med gode formuleringer hvis ikke presten formidler et engasjement som får menigheten til å føle at han eller hun virkelig står for det

⁴⁹ Oslo biskop og bispedømmeråd

⁵⁰ Os sokneråd

⁵¹ Bl.a. KA, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellesråd m.fl.

som fremføres⁵². Dette krever at det arbeides spesielt med prekenen. Den norske kirkes presteforening skriver i sin høringsuttalelse:

Prekenen har en formmessig og kunstnerisk side som krever mye arbeid, og retorikken som fag trenger å styrkes. Prekenen viser også at det er glidende overganger mellom de ulike kunststartene. Ord er også klang, og den som bærer noe frem i forkynnelse er også visuell, bevegelig og dramatisk. I utdanning og etter- og videreutdanning av prester er det viktig å arbeide for å heve kvaliteten på prekenen og ikke miste visjonen av at en preken kan gjøre en forskjell. Kanskje er det i ordkunsten kirken har sitt viktigste behov for innholdsmessig og formmessig kvalitetsheving, ettersom troen kommer av det budskapet en hører (Rom 10:17). (Den norske kirkes presteforening)

Dans

Flere av høringsinstansene er positive til at dans kan bli mer brukt i kirkelig sammenheng⁵³. En av høringsinstansene skriver:

Dans har mange aspekt. Trongen til dans/kroppsrørslar er noko natur-gitt; vi er skapte til å uttrykke oss med kroppen, og kroppsspråk kan tale sterkare enn ord. Dansen kroppsliggjer livserfaringar. Men sidan dansen er kroppen sitt språk, har den hatt svært liten plass i kyrkja sitt rom... Vi har for vår del positiv erfaring med å engasjere konfirmantar i liturgisk dans ved spesielle gudstenester. Også dans må gjerne brukast for å gje gudstenesta eit heilheitleg estetisk uttrykk og kan samstundes brukast som eit kunstnarisk verkemiddel for å understreke "dagens tema" og for å kommunisere med ulike målgrupper i kyrkjelyden. (Fjaler prestegjeld)

Samme høringsinstans opplever at kompetansen ofte er lav på dette området, og opplever det som et stort problem og en utfordring for menighetene å skaffe og involvere kompetente dansere som kan ta ansvar i kirkens liturgiske arbeid på lokalt plan. Det er svært få kirkelige ansatte som har slik kompetanse⁵⁴. Det oppleves viktig at det som vises må være i samklang med rommet, og være med på å fortelle menigheten noe eksistensielt⁵⁵. Til dette trengs det kompetanse⁵⁶. Den profesjonelle scenekunstner har mye å tilføre gudstjenesten og liturgien. Danseren som med sitt ordløse språk og estetiske uttrykk forener mennesket og ånd og visualiserer følelser og stemninger, kan gi den talte tekst en ekstra dybde og undertekst som vil være berikende i liturgisk sammenheng⁵⁷. Dansen bør være en liturgisk uttrykksform som visualiserer klage, lovsang, anfektelse, glede og sorg i møte med Gud og mennesker⁵⁸. En av høringsinstansene skriver:

Molde menighetsråd meiner ein bør arbeide vidare med å skape dialog mellom profesjonane for forståing for dans og rørslar som kunstnerisk uttrykk i norske kyrkjelydar. Ein bør arbeide med den kulturelle skulesekken og bruke kyrkjerommet og kyrkjekunsten i større grad.

⁵² Hamar domkirke menighet

⁵³ Døvekirkenes fellesråd, Fjaler prestegjeld, Grimstad menighet, Hamar biskop og bispedømmeråd, Det teologiske menighetsfakultet, Molde domkirke menighet, Nedre Eiker menighet, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Normisjons høgskole i Staffeldtsgate, Norsk kulturråd, Norske Dansekunstnere, Os menighet, Den norske kirkes presteforening, Stiklestad sokneråd, Ung Kirkesang, Dolstad menighet, IKO, Kristiansund kirke, kunst og kulturfestival, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellesråd, Bergen domkirke menighet

⁵⁴ Grimstad menighet, Fjaler prestegjeld

⁵⁵ Grimstad menighet, Hamar biskop og bispedømmeråd, Det teologiske menighetsfakultet, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

⁵⁶ Det teologiske menighetsfakultet

⁵⁷ Norske Dansekunstnere

⁵⁸ Normisjons Høgskole i Staffeldtsgate

Det understrekes at dans ikke fungerer like godt i alle kirkerom. Enkelte steder er det store begrensninger i om menigheten kan se og høre det som foregår⁵⁹. For andre er det viktig å poengtere at ikke alle kunstarter fungerer like godt overalt. Det må være rom for lokale variasjoner og holdninger til bl.a. dans⁶⁰. Dans fungerer ofte godt i forhold til barn⁶¹. Det kan være en idé å få til et samarbeid mellom profesjonell danser og barn og unge i menigheten⁶². Ofte fører dette til at mange kommer til kirken og oppdager dans som kunstform. Norske Dansekunstnere oppfordrer i sitt hørings svar kirken til å ta dansekunsten inn i kirken:

Vi ser det som svært viktig at kirken også blir en naturlig arena for profesjonelle danseforestillinger, og at kirken må tørre å ta den farlige og smale kunsten inn. Dette er nødvendig hvis kirken skal bli troverdig og tydelig som kulturaktør.

Musikk

Mange understreker at kirkemusikken har blitt gitt stor plass i meldingen, og det med rette. Det er stor enighet om at musikken er viktig i kirkens liv og formidling. Flere slutter seg til utvalgets vektlegging av orgelet som kirkens hovedinstrument, men gjennom hørings svarene kommer det fram ulike syn og tanker om orgelets stilling. Det hevdes at orgelets popularitet er synkende⁶³, at norske menigheter ofte bytter ut verdifulle orgler og dermed undervurderer orgelhistorien⁶⁴, at orgelet står i en særstilling og er det sakrale instrument i vår tradisjon, men at også andre instrumenter kan berike⁶⁵, at orgelparken bør opprustes⁶⁶, at orgelet er ”truet” som det selvfølgelig kirkeinstrument⁶⁷, at orgel bør finnes i alle kirker, men at det i enkelte kirker kan vurderes om klaver/flygel skal være hovedinstrument⁶⁸ og at det bør oppfordres til mer salmesang uten orgelakkompagnement⁶⁹. Det understrekes fra enkelte at kirkemusikk ikke bare er orgelmusikk. En mer inkluderende holdning overfor andre instrumenter og musikere vil i følge Hamar biskop og bispedømmeråd, berike menighetene og øke rekruttering. Det bør åpnes opp for et mangfold av musikkstiler, og nyere musikkformer som jazz, pop og rock kan gjøre at flere aldersgrupper kan nås.⁷⁰ Noen opplever at meldingens fokus i forhold til musikk blir for snevert i forhold til mangfoldet som finnes i bl.a. kortradisjonen⁷¹, lovsang osv. Bredde i musikkutvalget er viktig for mange, folk forventer i dag at ”deres” musikk kommer inn i gudstjenesten, og Stavanger biskop og bispedømmeråd ønsker at det skal kunne bygges broer mellom ulike strømninger, mellom orgel og lovsang, Bach og rock, og at samtaler kan føres uten at det kjører seg fast i spørsmål om kvantitet kontra kommersialisme. Mye kan løses ved å forankre tilnærmingen i begrepet ”deltakelse”. Kirkens kulturuttrykk skal engasjere og aktivisere lekfolket og ikke gjøre dem til passive tilskuere og mottakere. Derfor kan menigheten oppfordres til å ta del i sangen på ulikt vis. Menigheten skal kjenne igjen de ulike leddene i gudstjenesten, men skal oppleve at det også er rom for spontanitet og bruk av ulike musikk- og kulturformer.⁷² Andre høringsinstanser opplever det viktig at musikkformer skal forankres i lokale og nasjonale

⁵⁹ Nidaros domkirke menighet

⁶⁰ Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellestråd

⁶¹ Bergen Domkirke menighet

⁶² IKO

⁶³ Stavanger biskop og bispedømmeråd

⁶⁴ Riksantikvaren

⁶⁵ Den norske kirkes presteforening, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Stavanger biskop og bispedømmeråd, Hamar biskop og bispedømmeråd m.fl.

⁶⁶ Ung Kirkesang

⁶⁷ Oslo domkirke menighet

⁶⁸ Sarpsborg kirkelige fellestråd

⁶⁹ Hamar biskop og bispedømmeråd

⁷⁰ Molde domkirke menighet, IKO

⁷¹ Bl.a. Sarpsborg kirkelige fellestråd, Hamar biskop og bispedømmeråd

⁷² Normisjons Høgskole

tradisjoner og musikkstil. Folkemusikk og tradisjonell kirkemusikk vil kunne være med på å styrke forholdet til det man har og egne røtter⁷³. Likeså vil den gamle salmeskatten gi troslære og svar på tidløse spørsmål⁷⁴.

Flere av høringsinstansene kjenner seg ikke igjen i beskrivelsen av at menighetsråd ikke vil anerkjenne barnekor og annet musikkarbeid i regi av organisten som en viktig del av kirkens arbeid (s. 73). Tvert i mot skattes barnekorene høyt og sees som et viktig trosopplæringsarbeid⁷⁵.

Noen av høringsinstansene nevner at kirkelige ansatte i økende grad står overfor spørsmålet om at musikk tilknyttet kirkelige handlinger alltid skal fremføres ”live”⁷⁶. Det antydes i kulturmeldingen at det etterspørres klarere retningslinjer, og flere av høringsinstansene mener at meldingen burde signalisert en egen anbefaling på et spørsmål som blir stadig mer presserende, ikke minst i sammenheng med begravelser og kirkelige handlinger der det oppstår ønske om å få bruke musikk fra bl.a. CD.

Mer om kirkemusikeren følger under spørsmål 4, punkt 6.1.

Visuell kunst

De norske kirkene er Norges største kunstgalleri, men meldingen understreker at kirkerommet ikke bare skal fremstå som et utstillingslokale for kunst, men som et kultrom der kirkerommets elementer bidrar til å levendegjøre og iscenesette et religiøst møte for mennesket i dag (s 137). Meldingen peker på at kirken har store utfordringer i forhold til å ta initiativ til flere og dristigere kunstprosjekter, og at utsmykningen både bør forholde seg til kirkens tradisjon og være et aktuelt og autentisk uttrykk for samtiden. Det understrekes også at kunsten bør kunne være aktuell gjennom gudstjenestens liturgi, kirkeåret og alle typer kirkelige handlinger, og stå i et bevisst forhold til arkitekturen. Flere av høringsinstansene slutter seg til dette⁷⁷, men det uttrykkes et ønske om en sterkere grad av presisering av at kirkekunsten skal formidle og åpne for troen⁷⁸, mens andre hevder et motsatt syn⁷⁹; at meldingen for ensidig henger igjen i den forståelsen at kunstgjenstander må ha en formidlende funksjon og støtter opp under kirkens forkynnelse. De spør hvor det blir av kunsten som gjenspeiler og tolker livet, smerten og lidelsen og spør om det er plass for kunsten som våger å vise tvilen og de ubesvarte spørsmålene? Det er stor enighet om at den visuelle kunsten er av stor verdi, både kulturelt, teologisk og historisk. En av høringsinstansene skriver:

Sjølve kyrkjerommet og kyrkjekunsten viser seg å vere ein viktig resurs i fleire samanhengar; til dømes ved skulebesøk og ved omvisningar for turistar, kunstgrupper, sogelag og andre interesserte. Men først og fremst spelar all den visuelle kunsten med sin rikdom i form og farge og symbolbruk ei viktig rolle ved gudstenester, konsertar og kyrkjelege handlingar. Her dreier det seg om meir enn om å ha ei vakker ramme omkring det vesentlege. Dei visuelle, kunstnariske uttrykksformene er ein integrert del av det vesentlege innhaldet, av bodskapsformidlinga. Det kan alltid diskuteras kva som er vakkert, kva som er uttrykksfullt –eventuelt utfordrande og provoserande, kva som er høveleg i kyrkjerommet og kva som er ”rimeleg” tolking av visuell kunst i

⁷³ Spjelkavik menighet

⁷⁴ Voss sokneråd

⁷⁵ Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Nedre Eiker menighet,

⁷⁶ Det teologiske menighetsfakultet, Oslo domkirke menighet, Bjørgvin biskop

⁷⁷ Bl.a. Riksantikvaren, Den norske kirkes presteforening, Stiklestad sokneråd, Andøy kirkelige fellestråd

⁷⁸ Stavanger biskop og bispedømmeråd

⁷⁹ IKO

kyrkja. Men i alle fall er det slik at vi treng biletlege uttrykk for kristen-trua. (Fjaler prestegjeld)

Enkelte av høringsinstansene etterlyser tydeligere signaler innenfor feltet. Det etterspørres bl.a. en kommentar om hva man kan gjøre med den kirkekunsten som er av svært dårlig kunstnerisk kvalitet. Det kan for eksempel gjelde altertavler, fresker eller portretter av tidligere tiders prester⁸⁰. Et annet spørsmål reises i forhold til Lovens fastsettelse om at kunstverket skal tjene det kristne budskap. Dette kan gi rom for skjønn. og kan gi usikkerhet i relasjon til hva som skal kunne godtas av fornyelse. Dette kan føre til ulike subjektive avgjørelser, og Gjøvik menighet mener at det bør legges til rette for en sentral styring på dette området. De opplever også at det bør satses på økt faglig kompetanse for å sikre en bevisst kirkelig tankegang i utvekslingen mellom verdslig og religiøs arena.

Flere av høringsinstansene kommenterer forslaget om å kunne ha utskiftbar eller temporær kunst i kirkerommet. Dette synliggjøres i punkt 7.3. under spørsmål 4.

Arkitektur

Flere av høringsinstansene kommenterer viktigheten av god kirkearkitektur. Kirkene har stor symbolverdi og blir synlige bevis for at usynlige, historiske verdier er tilstede i samfunnet⁸¹. Av denne grunn blir det svært viktig med en kontinuerlig debatt om hva som er god kirkearkitektur og hva som er høy arkitektonisk kvalitet i en kirke⁸². Enkelte av høringsinstansene hadde ønsket en noe bredere drøfting som også inkluderte utearealer, kirkested, kirkegård og gravminner⁸³, mens Oslo biskop og bispedømmeråd er opptatt av at det også er andre rom enn de gudstjenestelige som vil være en utfordring i framtiden. Dette kan gå på øvelseslokaler, atelier eller kanskje et kombinert menighets- og kultursenter i lokalmiljøet? KKDs kirkebyggkonsulent skriver at meldingen ser ut til å fremheve Mortensrud kirke som veiviser i en ny tid, en kirke som etter hans mening ikke fortjener en slik stilling. Andre mener også at Nidaros domkirke blir lite representativ som eksempel⁸⁴. Andre fremhever at meldingen i liten grad berører kirken som stedsmarkør og kulturminneforvaltning⁸⁵. Her står kirken overfor store dilemmaer mellom kulturbevaring på den ene siden og bidrag til utvikling av nye kirker og ny kunst på den andre siden. Fokuset legges i meldingen på de samtidige kunstarter, og dermed er fokuset mindre på bevaring, restaurering og utvikling av kulturminner. Dette burde i sterkere grad vært berørt, og det etterlyses en større innsats for å bevare og fornye eldre kirker⁸⁶. I denne sammenheng kommer også enkelte inn på tilpasninger av eksisterende byggverk. I hvilken grad kan det gis rom for å ta ut benker og gjøre endringer i kirkerommene?⁸⁷

Meldingen legger opp til relativt kritiske bemerkninger til etterkrigstidens ”arbeidskirker” eller ”flerbrukskirker”⁸⁸. Stavanger biskop og bispedømmeråd mener at det er menigheten og dens ønsker, behov og visjoner som er utgangspunktet for et byggeprosjekt. De fortsetter:

Når en er kritisk til arbeidskirker, vil vi ut fra våre erfaringer understreke at skillelinjen ikke går mellom arbeidskirke og en ”vanlig” kirke, men oftere i spørsmål

⁸⁰ Sarpsborg kirkelige fellestråd

⁸¹ Møre biskop og bispedømmeråd

⁸² Hamar biskop og bispedømmeråd

⁸³ Fagforbundet, Hamar biskop og bispedømmeråd.

⁸⁴ Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

⁸⁵ Tunsberg biskop og bispedømmeråd, KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon

⁸⁶ Fana menighet

⁸⁷ Tunsberg biskop og bispedømmeråd.

⁸⁸ Grimstad menighet

om eksteriør- og interiørmessig utforming. Vår erfaring er mange steder en økt oppslutning ikke bare i flerbrukskirkenes "hverdagsdel", men også i gudstjenestebesøk og kirkelige handlinger. Dette er med på å understreke at denne kirketyperen fyller viktige og sterke behov. (Stavanger biskop og bispedømmeråd)

En av høringsinstansene ønsker seg bedre rammebetingelser som gjør det mulig å kunne ivareta et kirkeroms kvaliteter og kombinere dette med behovet for egnet plass til aktiviteter⁸⁹. Nytt menighetshus kan legges helt opp til eldre kirkebygg med en overbygd gang mellom de to bygningene. Dermed kan man beholde det sakrale, høytidelige kirkebygget og samtidig ha et funksjonelt aktivitetshus til bruk i menighetsarbeidet. Høringsinstansen etterlyser vilje til lignende tenkning i Norge. De arkitektoniske utfordringene burde være overkommelige. Det etterlyses også politisk vilje til bevillinger som kan ivareta begge disse behov, også ved bygging av nye kirkebygg. I det hele tatt understreker noen av høringsinstansene viktigheten av å balansere det visuelle uttrykket og de praktiske behovene, ikke minst er dette viktig i arbeidet med trosopplæring på alle trinn⁹⁰. Dette foreslås løst ved enten å bygge separate rom, som i forslaget over, eller balansere behovene i ett og samme rom.

I planlegging og bygging av nye kirker er grunnlagsarbeidet avgjørende. Til grunn for dette kan det for eksempel være viktig med forskning på kirkebyggets betydning for folks tro, identitet og tilhørighet⁹¹. Likeså er akustikk et viktig felt å ta i betraktning ved bygging av kirker,⁹² og i tillegg er temperaturforhold viktig for generell aktivitet og for kirkens instrumenter.

Den store utfordringen i store deler av landet går på vedlikehold. Mange steder er det et stort etterslep på vedlikehold og lite mulighet til å bygge nye kirker. Det nevnes i høringssvaret fra Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd at kompetansen i KA, med kurstilbud og kirkebyggdatabase har vært til stor hjelp, men at også kompetansen hos KKDs kirkebyggkonsulent er viktig for å forbedre situasjonen. Dette fører over til spørsmålet om generell kompetanse. Det ser ut til å være enighet om behovet for kompetanse om kirkebyggets betydning og arkitektur. Det nevnes bl.a. at det er behov for å styrke den teologiske og kunstfaglige kompetansen ved bispedømmekontorene⁹³. Mange av utfordringene som oppstår mellom kirken og antikvarene kunne lettere vært løst gjennom et bredere samarbeid med arkitekter, formgivere og kunstnere⁹⁴. Det foreslås også at det lokalt bør arbeides med kunnskap om feltet. Dette kan gjøres ved å benytte lokal kompetanse, der personer som har studert kunsthistorie kan leies inn. Grunnfaget i kunsthistorie er nettopp viet en stor del om emnet, og har også fyldig dekning av religiøs kunst fra antikkens Hellas og frem til 1990-årene⁹⁵. Tunsberg biskop og bispedømmeråd slutter seg til meldingens anbefaling om å samle arkitekturfaglig og teologisk kompetanse på nasjonalt nivå for å styrke bevisstheten om problemstillinger rundt kirkearkitekturen.

⁸⁹ Sarpsborg kirkelige fellestråd

⁹⁰ IKO

⁹¹ Den norske kirkes presteforening

⁹² Oslo biskop og bispedømmeråd., Ung Kirkesang

⁹³ Den norske kirkes presteforening, Riksantikvaren

⁹⁴ Riksantikvaren

⁹⁵ Dolstad menighet

Spørsmål 3

Høringsbrevets spørsmål 3: Kap. IV s. 187 – 244 har overskriften ”Fra utfordring til visjon og handling”. Deler høringsinstansene de visjoner og de konsekvenser og råd som meldingen foreslår under de enkelte kapitlene? Hva anser dere som særlig interessante og viktige løsningsforslag og hvilke er dere mer kritiske til. Har dere eventuelt alternative løsningsforslag

a: når det gjelder arenaer (s. 198 – 204),

b: når det gjelder kunstkompetanse i kirken (s. 209 – 214),

c: når det gjelder kunstartene (s.215 – 234)

d: når det gjelder ressurs- og kompetansesentra (s. 235 – 244)

Spørsmålene to og tre er til dels overlappende, og må sees i sammenheng. Høringsinstansene er relativt samstemte i forhold til arenaer, behov for kunstkompetanse og i tilnærmingen til kunstartene (se under spørsmål 2), mens det er atskillig større uenighet i forhold til etablering av nasjonalt og regionale ressurs- og kompetansesentra.

a) Arenaer

Høringsinstansene har mange ønsker knyttet til kirken som arena. Av viktige innspill kan nevnes at kirken må være bevisst på at den er bærer av store deler av vår felles norske historie⁹⁶, at kirkene bør være åpne til enhver tid fordi dette gir folket eierskap til kirkene⁹⁷, at kirken bør være mer deltakende i den offentlige debatt om kunst og kultur⁹⁸, at kirken har tro på kirkerommets egenart og at rommets egenart må være et grunnleggende kriterium for hva som bringes inn i kirkerommet⁹⁹, at kirken må tåle at det feiles i kirkerommet¹⁰⁰ og at den er åpen for forandringer¹⁰¹. Avgjørende er det likevel at kirken lytter til den lokale kultur og tar den på alvor¹⁰². Kirken kan også ta i bruk flere arenaer enn kirkerommet ved å flytte sine aktiviteter ut av kirken og møte mennesker på andre arenaer¹⁰³. Flere av høringsinstansene kommer i sammenheng med dette inn på behov for revisjon av regelverket. Problemstillingen vil berøres under punkt 7.2 under spørsmål 4.

b) Kunstkompetanse i kirken

Det er stor enighet om at det er behov for kunstkompetanse i kirken. I første rekke bør kompetansen oppgraderes gjennom at kunstfaglig kunnskap i sterkere grad inngår i kirkelig utdanning¹⁰⁴. Dette bør også innbefatte kirketjenere og gravferdsansatte som skal legge til rette for viktige seremonier og bistå kunstnere som skal benytte kirkebygg¹⁰⁵. I denne sammenheng må også etterutdanning prioriteres for alle arbeidstakere¹⁰⁶, og ved ansettelser bør kunstfaglig kompetanse være viktig¹⁰⁷. En av metodene i etterutdanningen kan være tverrfaglige seminarer og dialoger mellom kunstfag og kirkefag¹⁰⁸. Stavanger biskop og bispedømmeråd finner det noe underlig at ikke folkehøgskoler, bibelskoler og private høgskoler drevet av kristne / kirkelige organisasjoner er nevnt i forhold til kunstfaglig

⁹⁶ Riksantikvaren

⁹⁷ Riksteatret

⁹⁸ Norske dansekunstnere

⁹⁹ Unge Kirkesang, Hamar biskop og bispedømmeråd, Grimstad menighet, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Molde domkirke menighet, Stiklestad sokneråd, Dolstad menighet, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁰⁰ Furuset menighetsråd

¹⁰¹ Gjøvik menighet

¹⁰² Nedre Eiker menighet

¹⁰³ Os sokneråd

¹⁰⁴ Norske tekstilkunstnere, Norske billedkunstnere, Norske dansekunstnere, Det norske diakonforbund,

¹⁰⁵ Fagforbundet

¹⁰⁶ Ung Kirkesang, Stavanger domkirke menighet

¹⁰⁷ Oslo biskop og bispedømmeråd

¹⁰⁸ Furuset menighetsråd

utdannelse og etterutdanning. Dette opplever høringsinstansen svekker meldingens relevans og anvendelse.

Fra Bjørgvin biskop argumenteres det for behovet for oppgradert kunstfaglig kompetanse på bispedømmekontorene. Han skriver:

Det bør etter min mening arrangeres regelmessige kurs av for eksempel en ukes varighet som biskopen og dennes saksansvarlige kan følge. For egen del kjenner jeg på at her er kompetansen for svak. Min redning er at jeg i flere år har hatt et svært dyktig fagråd for kirkekunst. Dette har jeg kunnet støtte meg til i svært mange saker.
(Bjørgvin biskop)

Fra flere hold argumenteres det for nytten av fagråd for kirkekunst¹⁰⁹. En av høringsinstansene skriver:

Medlemmer i NTK deltar i Fagråd for kirkekunst både i Tunsberg og Bjørgvin bispedømme. Rådene fungerer godt både fordi de har vært i funksjon en stund, og fordi de er sammensatt av personer som har erfaring med, og evner å se kirken visuelt. Kontakt mellom menighetsråd, utførende kunstnere, arkitekt, regelverk, utvikling og praktiske løsninger har blitt styrket. Vi ser det som påkrevd at man videreutvikler ordningen med fagråd for kirkekunst i alle bispedømmer. Fagrådet bør bestå av billedkunstner/kunsthåndverker, liturg, kunsthistoriker og en ansatt fra bispekontoret. Fagrådets funksjon bør være både rådgivende og siste godkjenningssinstans for kunstneriske valg. (Norske Tekstilkunstnere)

Erfaringene fra Tunsberg og Bjørgvin bispedømmer har vært gode, og i denne sammenheng slutter høringsinstansene, som har omtalt dette, seg til at det bør opprettes et fagråd for kirkekunst i alle bispedømmer.

Flere av høringsinstansene er svært positive til at det opprettes kirkelige kunstfaglige stillinger lokalt og regionalt¹¹⁰. Riksteatret argumenter bl.a. for at ordningen vil gi gode, profesjonelle samtalepartnere som i tillegg vil ha erfaring med markedsføring., men i et av høringssvarene uttrykkes det en skepsis¹¹¹. Denne skepsisen bunner i at kunstinstitusjoner, fylkene og kommunene allerede har gjort dette med vekslende resultat, og at kirken bør lære av deres feil. Det foreslås at det i stedet kan tenkes kombinasjonsstillinger mellom kirke og teater.

c) Kunststartene

Dette punktet har blitt behandlet samlet under spørsmål 2.

d) Ressurs- og kompetansesentra

Utvalget argumenterer for at Kirkemøtet skal opprette et Kirkens senter for skapende og utøvende kunst for å ivareta de faglige utfordringer kirkens kulturengasjement nå står overfor. Likeså går utvalget inn for at 3 – 5 eksisterende fagmiljøer blir gitt status som regionale sentra innen definerte kunstområder.

¹⁰⁹ Bjørgvin biskop, Furuset menighetsråd, Nedre Eiker menighet, Spjelkavik menighet, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Møre biskop og bispedømmeråd

¹¹⁰ Bl.a. Elverum menighet, Os sokneråd

¹¹¹ Rikskonsertene

Høringsinstansenes respons er svært varierende på dette. Flere mener at dette vil kunne være en god strategi, og føre til bedre samarbeid på kunst- og kulturområdet¹¹². Blant disse finnes Bodø domkirke menighet. I høringssvaret skriver de:

Vi støtter tanken om et Kirkens senter for skapende og utøvende kunst. Vi tror dette kan være et nødvendig grep for å utvikle trykket i kirkens kulturengasjement. Vi håper en kan finne et format på dette som ikke fører til at saken blir skutt ut i uviss framtid. (Bodø domkirke menighet)

Fra Rikskonsertene uttrykkes det noe undring over at senteret må plasseres i armlengdes avstand til Kirkerådet. I høringssvaret uttrykkes det at for at senteret skal lykkes må kirken også vise at det er dette de står for og vil, og at utenforstående ikke skal forledes til å tro at dette egentlig ikke er kirkens eget organ. Noen av høringsinstansene er skeptiske til de økonomiske implikasjonene og om det er riktig med en sterkere oppbygning på sentralt nivå¹¹³. Muligens vil det være andre løsninger som kan bestå i å bygge opp kompetansen i domkirkene¹¹⁴, bygge opp et nasjonalt tverrfaglig nettverk¹¹⁵, styrke samarbeidet med institusjoner og fagmiljøer som allerede har et administrativt apparat¹¹⁶, etablere et "Kirkens kulturråd"¹¹⁷, ansette kulturmedarbeider på bispedømmekontorene som så utgjør en nasjonal kompetansegruppe¹¹⁸ eller styrke kompetansen lokalt¹¹⁹ som bedre vil ivareta feltet. Høringssvaret fra Nedre Eiker menighet er betegnende for de høringsinstansene som er mer tvilende til opprettelse av et sentralt senter:

Vi vil tro at et sentralt "Kirkens senter for skapende og utøvende kunst" er en spennende ide, men lite realistisk. Dessuten kan det lett undergrave betydningen av de fagmiljøene som er etablert, slik som "liturgisk senter". Vi tror at det viktigste er å etablere forpliktende kontakt med de kunstfaglige miljøene som er utenfor kirken. Et eget senter fører ikke med nødvendighet til en bedre kommunikasjon mellom kirken og de kunstfaglige miljøene. Derimot er vi enige i tanken om å etablere regionale fagsentra, da det bygger på allerede eksisterende fagmiljøer. Fagrådene for kirkekunst vil kunne bidra til kompetansebygging mot slike sentra. (Nedre Eiker menighet)

Nedre Eikers tilnærming til de regionale fagsentra er i samsvar med andre høringsinstansers holdning. Av de som er mer tvilende til det nasjonale senteret er flere positive til å bygge opp regionale sentre. Likevel er det også her svært ulike løsningsforslag. Det kommer forslag om å styrke kirkeakademibevegelsen sentralt og lokalt¹²⁰, å opprette et slikt senter i hvert bispedømme¹²¹, at sentrene underlegges biskopenes tilsyn¹²², at domkirkene bør bli regionale

¹¹² Rikskonsertene, Riksteatret, Norsk kulturråd, Norske dansekunstnere, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, Ung Kirkesang, Olavsfestdagene i Trondheim, Norske kirkeakademier, Furuset menighetsråd, Oslo domkirke menighet, Oslo biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellelråd, Gjøvik menighet, Grimstad menighet, Kristiansand domkirke menighet, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Gand menighet, Stavanger domkirke menighet, Stavanger kirkelige fellelråd, Varden menighet, Bergen domkirke menighet, Molde domkirke menighet, Spjelkavik menighet, Møre biskop og bispedømmeråd, Stiklestad sokneråd, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellelråd, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN, Bodø domkirke menighet.

¹¹³ KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Fagforbundet, Den norske kirkes presteforening, IKO, Oslo internasjonale kirkemusikkfestival, Kristiansund kirke kunst og kulturfestival, Hamar domkirke menighet, Hamar biskop og bispedømmeråd, Nedre Eiker menighet, Tønsberg domkirke menighet, Stavanger biskop og bispedømmeråd, Fana sokneråd, Fjaler menighet, Dolstad menighet, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹¹⁴ Den norske kirkes presteforening

¹¹⁵ Kirkelig Utdanningscenter i nord – KUN

¹¹⁶ Oslo internasjonale kirkemusikkfestival, Hamar domkirke menighet

¹¹⁷ Stavanger biskop og bispedømmeråd

¹¹⁸ Fana sokneråd, Tønsberg domkirke menighet, Elverum menighet

¹¹⁹ Tønsberg domkirke menighet, Hamar biskop og bispedømmeråd, Fjaler menighet

¹²⁰ Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹²¹ Andøy kirkelige fellelråd

¹²² Oslo biskop og bispedømmeråd

sentra¹²³ og at festivalene kan fungere som regionale ressursentra¹²⁴. Ulike modeller for struktur vil diskuteres mer inngående i siste del av sakspapiret.

Spørsmål 4 – delspørsmål

5.1. Meldingen beskriver en rekke felter der kunstnere / kulturinstitusjoner og kirken kan ha interesse av et samarbeid (s. 195 – 198). Dette går på kampen mot kommersialisering og forflatning, arbeid for internasjonal samhandling osv. På hvilke måter tror høringsinstansene at slike allianser kan dannes, og hva kan fremme og hindre at samarbeidet fungerer?

Noen av høringsinstansene vektlegger gode erfaringer i alliansebygging i forhold til bl.a. kommunale, fylkeskommunale og landsomfattende instanser, kulturelle organisasjoner og kunstneriske miljøer av både profesjonelle og amatører¹²⁵. Det er enighet om at kamp mot kommersialisering og forflatning er et gjennomgående tema i vårt samfunn og internasjonalt og det gir grunnlag for brede allianser slik meldingen antyder¹²⁶. Ikke minst kan slike allianser gi et viktig korrektiv til sider av menighetskulturene¹²⁷. En av høringsinstansene ønsker likevel å minne om et viktig anliggende:

...dette (alliansebyggingen) kan ikke bety at ” de kirkelige strukturer” bare skal ”informere om de historiske og liturgiske forutsetninger” og ellers overlate resten til å kunne stå for kunstnerens egen regning. Her viser meldingen tydelig den svakhet det er at kirkens kultur forankres i kunsten og ikke primært i det kultiske liv. Her blinker mange røde lamper, fordi kirkebygget kan svekkes som helligsted. (Den norske kirkes presteforening)

Brede allianser bør etterstrebes, men tidvis har disse alliansene vært mer avhengige av personlige kontakter enn av institusjonene¹²⁸. Det bør nå fordres fra kirkens side en større grad av profesjonalitet hos personer og organer som har dette som en viktig del av arbeidsfeltet. Alliansebyggingen bør ikke bare overlates til engasjerte enkeltpersoner og deres private initiativ¹²⁹, men bør vokse naturlig fram i kirken, i dialog med det allmenne kunst- og kulturliv. Presteforeningen understreker i denne sammenheng at det er viktig at utdanningsinstitusjonene har liturgisk og kunstnerisk kompetanse og at lærere bidrar til å integrere dette i utdanningen. Alliansebyggingen bør bidra til å tegne de dramatiske spenningene i livet og komme ut av en forsiktig, ”koselig” og norsk-kulturell ”fred og ro”-kultur og for å gi økt fokus på arbeidet med kvalitetskrav, i en egalitær norsk og kirkelig kultur¹³⁰. Rikskonsertene foreslår en vei å gå for kirken i alliansebygging:

Kirken må skape samtalefora, må invitere kunstnere til dialog på tvers av skillelinjer. Kirken må delta i debatten og være synlig. Kirken må delta i kampen mot forflatning, og hvis man velger å åpne døren for visse såkalte kommersielle kunstformer, så må man sette klare grenser og premisser på forhånd. (Rikskonsertene: UBP)

¹²³ Møre biskop og bispedømmeråd, Bergen domkirke menighet, Stavanger domkirke menighet, Den norske kirkes presteforening

¹²⁴ Oslo internasjonale kirkemusikkfestival

¹²⁵ Bodø domkirke menighet, Grimstad menighet, Molde menighet, Bergen domkirke menighet

¹²⁶ Fagforbundet, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Oslo biskop og bispedømmeråd, Rikskonsertene, Kristiansund kirke, kunst og kulturfestival, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Varden menighet

¹²⁷ Den norske kirkes presteforening

¹²⁸ Molde menighet

¹²⁹ Nidaros biskop og bispedømmeråd

¹³⁰ Den norske kirkes presteforening

Kirken bør være initiativtager til samarbeid med andre kulturinstitusjoner, men utfordringer i forhold til dette er knyttet til at manglende økonomi fra kirkens side ikke fremmer egenproduksjon, og at kulturlivet derfor preges av selv bærende kommersielle prosjekter¹³¹. Konkrete samarbeidsprosjekter er viktig, men grunnleggende blir også dialogen. En av høringsinstansene foreslår at det opprettes egne lokale råd – enten i samarbeid med lokale kunstnere, alene eller i samarbeid med lokal kommune¹³².

6.1. Meldingen foreslår å bygge ut kirkemusikerens ansvarsområde til å inkludere kor, konserter og generell kulturkoordinering som lovpålagte oppgaver og at stillingen bør være 100 % og innbefatte ansvaret for minst en orgelelev (s. 211 – 213). Deler høringsinstansene dette anliggende?

Flere understreker viktigheten av kirkemusikerens stilling. Det hevdes bl.a. at lønn og stillingsprosent bør økes for å kunne gjøre det attraktivt for faglærte kirkemusikere å arbeide i kirken¹³³. De høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet slutter seg, med noen forbehold, til meldingens forslag om å utvide kirkemusikers stilling til 100 % i de fleste menigheter¹³⁴. For noen menigheter vil det være behov for to stillinger, mens for andre kan det holde med en mindre stillingsprosent, det bør derfor differensieres mellom menigheter i større og mindre sokn¹³⁵. Alt i alt blir det likevel et økonomisk spørsmål og det vil derfor ta tid før dette er gjennomført¹³⁶.

En samlet kirkelig og politisk prioritering av økonomi til kirkemusikkfeltet slik at alle kantorer/organiststillinger kan utvides til 100% stilling, ville i denne sammenheng representere en stor gavepakke til den lokale kirke i størrelsesorden rundt 100 mill. En utvikling i denne retning ville være gledelig. Samtidig aktualiseres behovet for å omforme kirkemusikkutdanningen til å gi bredere kompetanse blant annen innen emner som kulturformidling, kulturdialog og samarbeid/samspill. (KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon)

Blant hørings svarene nevnes det at det ikke nødvendigvis gjør stillingen lite attraktiv at det er mange deltidsstillinger. For mange musikere kan en deltidsstilling sikre en stabil delinntekt og gi frihet til å ta andre oppdrag. Det kan også være gunstig i forhold til å kunne få til lokalt kultursamarbeid med kombinasjonsstillinger mellom kirke og kulturskole¹³⁷. Om stillingene skulle bli 100 % bør lokale forhold og kombinasjon med annen kulturvirksomhet få stor vekt¹³⁸. Det vil også forventes en mer allsidig utdanning og en utvidelse av den stilistiske bredden i kirkens musikkuttrykk¹³⁹.

Oppfatningen om at yrket har lav status kan skyldes at kirkemusikere ofte blir lite synlige i samfunnet på grunn av lave stillingsprosent. I Finland er dette løst ved ”kombinasjonsstillingsutdanning” som gir kompetanse som kirkemusiker, musikk lærer i

¹³¹ Dolstad menighet

¹³² Andøy kirkelige fellesråd

¹³³ Kirkelig Utdanningscenter i Nord - KUN

¹³⁴ Fjaler prestegjeld, Molde domkirke menighet, Musikernes fellesorganisasjon, Bodø domkirke menighet, Fagforbundet, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Stavanger domkirke menighet, Dolstad menighet, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Bergen domkirke menighet, Stavanger kirkelige fellesråd

¹³⁵ Dolstad menighet, Tunsberg biskop og bispedømmeråd

¹³⁶ Nidaros biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellesråd

¹³⁷ KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA)

¹³⁸ Bodø domkirke menighet, Fagforbundet

¹³⁹ Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

skolen, musikkterapeut eller musikkbarnehagelærer.¹⁴⁰ Dette muliggjør både tverrfaglighet og et bredt kontaktnett.

Meldingen legger opp til at kirkemusikere skal inneha større ansvar og flere oppgaver. Utfordringene blir da større, spesielt for kirkemusikere med mindre stillingsprosenter. En av høringsinstansene griper spesielt tak i dette og skriver:

Det kan være en mulighet å legge særlig ansvar på enkelte kirkemusikere innenfor et område; dette vil være uproblematisk innenfor et fellesråd, men mer krevende innenfor et prosti eller bispedømme. Samtidig er det nettopp de små enhetene som vil trenge bistand og samarbeid over kommunegrensene. Vi ser et behov for felles ordninger for kvalitetssikring ved ansettelse av kirkemusikere, f.eks en service fra KA eller bispedømmekontor som kunne bistå de enkelte fellesråd ved vurdering av søkere fra et stort antall land og kulturer. (Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd)

Flere av høringsinstansene er med noen forbehold positive til forslaget om at kirkemusikere bør ha minst en orgelelev¹⁴¹. Det sies likevel at det vanskelig kan gjøres til et absolutt krav, men at det bør være en oppgave som anerkjennes som pålagt oppgave, der det ligger til rette for det¹⁴². Kanskje det heller burde erstattes med en forventning om og tilrettelegging for slik undervisning¹⁴³? Flere av høringsinstansene er positive til at kirkemusiker skal ha en kulturkoordinerende funksjon¹⁴⁴, men enkelte spør om dette kan gi negative konsekvenser da det ikke er gitt at enhver kirkemusiker kan fylle rollen i forhold til større prosjekter der det kreves en sterk kunstnerisk ledelse. Kirkemusiker kan ikke være universalgenier med kompetanse på de fleste kunstneriske områder, samt innen administrasjon og koordinering. Muligens kan det være bedre å styrke deres spesialkompetanse og legge til rette for dialog og tverrfaglig samarbeid med andre fagmiljøer, fremfor å dyrke frem en mer generell kompetanse¹⁴⁵. Kanskje kan det brukes en eller to ansatte, som sitter i menighetenes kulturutvalg, som koordinatore¹⁴⁶? Oslo biskop og bispedømmeråd støtter tanken om et utvidet ansvar for kirkemusiker med orgelelev og korledelse, men skriver i sitt høringsvar:

Det finnes dyktige kirkemusikere som bør få konsentrere seg om musikk, også uten krav om korledelse, og det finnes andre ansatte i kirken som noen ganger har bedre lederkompetanse på, eller evne til kommunikasjon med representanter for andre kunst- og kulturformer enn kantor/organist. Noen steder kan en vurdere å bruke ressurser på å ansette en utøvende kunstner innen f.eks. billedkunst eller dans i en bistilling som menighetens kulturkoordinator, for nettopp å få frem bredden og nytenkningen i kultursatsingen. En utvidelse av en kulturarbeiderstilling knyttet til en institusjon i lokalmiljøet, eksempelvis aktivtør eller terapeut, kan være en annen måte for en menighet å tenke på. En kulturmelding må ikke styres av et rekrutteringsbehov til kirkemusikkutdannelsen. (Oslo biskop og bispedømmeråd)

Kirkemusikernes stilling vil drøftes ytterligere senere i sakspapiret.

¹⁴⁰ Rikskonsertene

¹⁴¹ Bjørgvin biskop, Fjaler prestegjeld, Grimstad menighet, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Den norske kirkes presteforening, Spjelkavik menighet, Stavanger kirkelige fellesråd, Sarpsborg kirkelige fellesråd

¹⁴² Bodø domkirke, Oslo biskop og bispedømmeråd, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellesråd

¹⁴³ Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

¹⁴⁴ Bl.a. Stavanger kirkelige fellesråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

¹⁴⁵ Oslo internasjonale kirkemusikkfestival

¹⁴⁶ Den norske kirkes presteforening

6.2. Meldingen vektlegger at det samiske folk skal ha rett til fritt å ivareta og videreutvikle sitt språk, sine symboler og uttrykksformer i kirken (s. 163 – 169, s. 228 - 229). Hvordan mener høringsinstansene kirken skal legge til rette for at dette kan skje?

Det hersker stor enighet blant høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet, om at det samiske folk selv skal få ivareta og videreutvikle sitt språk, sine symboler og uttrykksformer¹⁴⁷. En av høringsinstansene skriver i sitt høringsvar:

Som kirke har vi tidligere vært medspiller i en fornorskningsprosess som nå er ført over til et ønske om å fremme samenes eget språk og kultur i vårt kirkeliv som en integrert del av en ny helhet. Det er en utvikling vi vil fremme og støtte. (Tunsberg biskop og bispedømmeråd)

Det understrekes at den samiske kunst, fortellertradisjon og musikktradisjon har mye å tilføre den norske konteksten¹⁴⁸, og det må gis rom for ulike samiske tradisjoner og kulturuttrykk¹⁴⁹. Ikke minst gjelder dette samisk spiritualitet, som kan tilføre kirken nye og spennende impulser og bidra med symbolspråk og symbolhandlinger for en kristen naturspiritualitet og utfordre teologisk forståelse i hele kirken¹⁵⁰. Noen sørsamiske tekster har kommet inn i salmer 97 og det uttrykkes ønske om at dette kan videreføres og at flere liturgier og salmer blir tilgjengelige på samiske språk og blir formidlet til alle, for eksempel gjennom en samisk notebank på internett¹⁵¹. En av høringsinstansene skriver:

Kirken har et særlig ansvar for å bidra til å opprettholde samisk tradisjon og språk. Utvalgets vektlegging av historieoverføring, bruk av joik og eget språk er viktig. Forslaget om å finne symboler og riter med bakgrunn i samisk tradisjon er et godt forslag, og det kan også gjelde for andre grupper i samfunnet. (Fagforbundet)

Det understrekes fra en av høringsinstansene at bruken av tradisjonelle samiske symboler og uttrykksformer i kirken kan være et omstridt område for flere fra det samiske folk, det gjelder særlig bruk av joik og tradisjonelle samiske symboler. Det er viktig at samene får muligheter til å utvikle sitt kirkeliv, også når det gjelder samiske uttrykksformer, og at ikke storsamfunnet kommer med ferdige løsninger¹⁵². En av høringsinstansene er kritisk til at det samiske skilles ut som et særlig perspektiv og mener at det samiske perspektivet burde vært en integrert del av kirkens samlede kultursatsing og at det derfor burde vært integrert i kulturmeldingens løpende tekst¹⁵³.

Samarbeidet mellom de ulike organene som kan bidra til forvaltningen av samisk kultur i kirken bør utvikles, f.eks mellom Samisk kirkeråd og Sametinget med dets organer¹⁵⁴. Fra Oslo uttrykkes behovet for å styrke samisk kultur og kirkeliv i hovedstadsområdet, blant annet med utvikling av samiske bibeloversettelser, salmer, liturgiske uttrykk osv. For å møte utfordringene i Oslo-området er det også behov for opprettelse av en kirkelig stilling som kan styrke samisk kirkelig kultur i dette området¹⁵⁵. Fra sør-samisk område anses det som en

¹⁴⁷ Andøy kirkelige fellestråd, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, IKO, Varden menighet, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN, Hamar biskop og bispedømmeråd, Bodø domkirke menighet, Ung Kirkesang

¹⁴⁸ IKO

¹⁴⁹ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁵⁰ Den norske kirkes presteforening, Molde menighet

¹⁵¹ Dolstad menighet

¹⁵² Nord-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁵³ Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

¹⁵⁴ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁵⁵ Oslo biskop og bispedømmeråd

mulig løsning å kunne gi Sørsamisk utvalg (ÅGM) en formell status i behandlingen av saker som vedrører sør-samisk kultur på tvers av bispedømmegrenser¹⁵⁶.

Samisk kirkeråds arbeidsutvalg vektlegger at store grupper av det samiske folk ikke kjenner kirken som sin egen. Hele den samiske livsform må derfor tas på alvor i kirke- og gudstjenesteliv. Det må skje en bevisstgjøring om at samisk kirkeliv er en naturlig og integrert del av Den norske kirke. Samisk kirkeliv må derfor bli synlig og komme til uttrykk gjennom gudstjenestelivet overalt i landet.

Anbefalingen fra høringsinstansene er klar på at det samiske folk selv skal få videreutvikle sine kirkelige kulturuttrykk, symboler og språk.

7.1. Meldingen fastslår at det er viktig å utvide den stilistiske bredden i kirkens musikkuttrykk, både i retning av samtidsmusikalsk tonespråk og mot mer populære sjangere (bl.a. i utfordringer på s. 212, s. 216 – 219). Deler høringsinstansene denne oppfatningen?

Enkelte av høringsinstansene gir uforbeholden tilslutning til å utvide den stilistiske bredden i musikkuttrykk¹⁵⁷. Form og uttrykk må imidlertid ikke overskygge formidlingen av seriøse tekster som kan stimulere til undring over viktige spørsmål om liv og tro¹⁵⁸, og det må tas hensyn til de menneskelige ressurser som ligger i dagens 892 kirkemusikere¹⁵⁹. Det er også et behov for å se med et kritisk blikk på gamle og nye sanger for å vurdere sangbarhet og aktualitet¹⁶⁰. Det er en viktig utfordring å ivareta lokale tradisjoner og uttrykk, og kommunisere med de til en hver tid aktuelle uttrykkene i ulike lokalsamfunn – tenke kontekstuellet også om kunst og kultur¹⁶¹. En av høringsinstansene skriver:

Kirkens musikkuttrykk er i dag ganske mangfoldig og strekker seg fra gregoriansk sang via de forskjellige musikepoker og til nyere kirkemusikk og gospel, viser og populærmusikk. Kanskje savnes eksperimentviljen fra 1960 – tallets kirkemusikk i dag. Dette kan henge sammen med at den liturgiske bruksmusikken er blitt mindre utfordrende for å imøtekomme noe av kravene som går i retning av populærmusikk. Kanskje bør utfordring til nyskaping i forskjellige uttrykk betones mer enn forslag om å ta i bruk konkrete sjangere. Slik blir dette en positiv utfordring i å skape noe nytt. Hvis det i tillegg blir satset midler til for eksempel komponistkonkurranser vil dette kunne bli en vitamininnsprøytning i nyskapende virksomhet. (Stavanger kirkelige fellesråd)

En av høringsinstansene mener at spennvidden i kirkens musikkuttrykk i større menigheter spenner vidt, og at det vil være viktig å skape nye kirkelige arenaer der tidens musikk blir tatt i bruk som musikalske uttrykk for kristen tro og engasjement. Disse nye arenaer kan være ungdommers møtested, ungdomsmenigheter, ungdomsteater, konserter osv¹⁶². Kirkemusikken er bærer av fellesskapets uttrykk, og må derfor være mangfoldig. Kontekst og tradisjon må

¹⁵⁶ Nidaros biskop og bispedømmeråd

¹⁵⁷ Bergen domkirke menighet, Andøy kirkelige fellesråd, Agder og Telemark bispedømmeråd, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Ung Kirkesang, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Stavanger domkirke, Oslo biskop og bispedømmeråd, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Grimstad menighet, Fjaler prestegjeld, Bodø domkirke menighet, Det teologiske menighetsfakultet, Møre biskop og bispedømmeråd

¹⁵⁸ Varden menighet

¹⁵⁹ Dolstad menighet

¹⁶⁰ Tunsberg biskop og bispedømmeråd

¹⁶¹ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁶² Molde menighet

også spille inn. Kirken kan med større frimodighet være stolt av sin musikalske arv¹⁶³.
Høringsinstansen fortsetter:

All musikk som framføres har i øyeblikket et samtidspreg. Det bør skrives flere bestillingsverk til bestemte anledninger eller bruksmusikk. Kirkemusikken trenger utvilsomt en strøm av fornyelse når det gjelder nyskriving av musikk i ulike sjangre.
(KUN)

Det er stor enighet om behovet for bredde i musikkuttrykket. Menighetene utfordres til større frimodighet i bruk av ulike musikkuttrykk og utfordres samtidig til å løfte fram sin musikalske arv.

7.2. Av meldingen fremgår det at kirken bør revurdere sitt regelverk for bruk av kirkerommet og aktivt arbeide med gudstjenesten som kunstuttrykk, og invitere andre aktører til å ta kirkerommet i bruk (s. s.200, 219ff, 231, 234). Mener høringsinstansene at en slik åpenhet er ønskelig, og fordrer det i så fall en revisjon av dagens regelverk i forhold til bruk av kirkerommet?

Flere av høringsinstansene etterlyser en endring i regelverk for bruk av kirkerom og ønsker større åpenhet¹⁶⁴:

Et klarere regelverk for bruk av kirkene er nødvendig. I den sammenheng bør det utarbeides et sett kriterier som styrer hva som kan slippe til i kirken. Det hadde vært en fordel om kirken i større grad hadde felles kriterier. Dette gjelder naturligvis innenfor alle kunstarter. Ansvar for å gi faglig uttale og hvem som bestemmer må også komme klart fram. (Stavanger kirkelige fellesråd)

Andre ønsker endring, men mener at det bør være en instans som kan bestemme og legge visse begrensninger¹⁶⁵, eventuelt at regelverket inneholder veiledende begrensninger¹⁶⁶. Den tredje tilnærmingen går ut på at det i dag er stor frihet innenfor dagens regelverk og derfor ikke nødvendig med noen endringer¹⁶⁷, men at det kan være hensiktsmessig å innhente mer erfaringsmateriale for å kartlegge behov for endringer¹⁶⁸. Det hevdes fra en av høringsinstansene at det ofte ikke er kirkens regelverk som legger de største begrensningene, men at det er Riksantikvaren som ofte har et perspektiv som kan virke begrensende på en mer ekspansiv bruk av kirkerommet, som også innbefatter mer moderne kunst¹⁶⁹.

Vinklingen og begrunnelsen er noe forskjellig fra høringsinstans til høringsinstans. Det argumenteres med at kirkerommet er et fellesrom og at det derfor bør være flere instanser som har innflytelse over bruken av rommet¹⁷⁰, mens det på den andre siden kan argumenteres for

¹⁶³ Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

¹⁶⁴ Bodø domkirke menighet, Døvekirkenes fellesråd, Fagforbundet, Fjaler prestegjeld, Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Ung Kirkesang, Varden menighet, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Andøy kirkelige fellesråd, Hamar biskop og bispedømmeråd, Tønsberg domkirke menighet, Utsmykkingsfondet for offentlige bygg, Kristiansand domkirke menighet, Furuset menighet

¹⁶⁵ Grimstad menighet, Molde domkirke menighet, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Dolstad menighet

¹⁶⁶ Varden menighet

¹⁶⁷ Oslo biskop og bispedømmeråd, Den norske kirkes presteforening, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Bergen domkirke menighet

¹⁶⁸ Oslo biskop og bispedømmeråd

¹⁶⁹ Bergen domkirke menighet

¹⁷⁰ Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

at bruken av gudstjenesterommet, og hvem som eier evangeliet, er et teologisk spørsmål. Evangeliet er gitt til alle mennesker, men for at det skal bli forstått rett, er noen satt til å forvalte det. Til denne forvaltningen hører de mange kunstuttrykk, inspirasjoner og visjoner med, som uttrykksformer¹⁷¹. Enkelte opplever at regelverket har virket mer ekskluderende enn inkluderende¹⁷², mens andre opplever at regelverket har et for defensivt preg og at det må tas inn andre og mer åpne formuleringer¹⁷³. En av høringsinstansene påpeker at dagens regelverk legger hovedvekten på kirkehuset som gudstjenesterom, mens meldingen viser at kirkerommet også har andre funksjoner¹⁷⁴. Dette fordrer en mer åpne holdning. Fra enkelte av høringsinstansene er det viktig å påpeke at myndighet fortsatt bør ligge i menighetsrådene, og at eventuelle endringer i regelverk ikke må være absolutte, men gi rom for lokalt skjønn og styrke det lokale kirkelige demokrati¹⁷⁵. Utsmykkingsfondet for offentlige bygg opplever i dag problemer i forhold til en ensartet forståelse av regelverk mellom kirken og fondet. De skriver i sitt høringsvar:

En slik ordning (finansieringsordning for kirkekunst forvaltet av Utsmykkingsfondet under tilskuddsordning for kommunale og fylkeskommunale bygg), vil kunne tydeliggjøre regelverk for utsmykking i kirkerom. Vi ser at et slikt behov er stort, jf at fondets og kirkens regelverk og praksis ved utføring av utsmykking ikke har vært i samsvar med hverandre. Her må også begrepet "kunstnerisk utsmykking" defineres i de konkrete prosjektene. (Utsmykkingsfondet for offentlige bygg)

Som eksempler på endring i regelverk kan nevnes bestemmelser som begrenser bruk av sang og musikk. Nødvendige allianser med utøvende kunstnere må ikke stoppes av regelverket som hemmer bruken av mer utradisjonelle uttrykk enten det dreier seg om musikk eller bildende kunst¹⁷⁶. Det kan også dreie seg om at lokale kor må få mulighet for å ha konserter i kirker uten at de må betale kommersielle leietakster. Det kan bety at regelverk for bruk av kirken bør gjennomgås på nytt slik at lokale kulturinteresser også ivaretas¹⁷⁷.

Gudstjenesten slik den vært jobbet med i dag er et kunstuttrykk. Dersom kunstnere i stor stil skal inviteres med, for å skape ytterlige uttrykk, kreves det mye penger. En av høringsinstansene spør derfor om regelen om at det som oppleves som evangeliefremføring skal være uten inngangspenger, kanskje bør oppheves¹⁷⁸? Det etterspørres også at regelverket legger til rette for arrangement utenom gudstjenesten¹⁷⁹.

Kulturmeldingen og høringen har synliggjort at det er behov for presisering, og muligens en revisjon av regelverk for bruk av kirker. I dag oppleves dette av enkelte som noe uklart og at det ikke er tydelig hvor ansvaret ligger. Dette fordrer derfor en klargjøring av regelverket.

¹⁷¹ Molde domkirke menighet

¹⁷² Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

¹⁷³ Bodø domkirke menighet,

¹⁷⁴ Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Hamar biskop og bispedømmeråd

¹⁷⁵ Nidaros biskop og bispedømmeråd, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁷⁶ Døvekirkenes fellestråd

¹⁷⁷ Fagforbundet

¹⁷⁸ Molde domkirke menighet

¹⁷⁹ Hamar biskop og bispedømmeråd

7.3. Meldingen argumenterer for et skille mellom faste kunstinntallasjoner og mer temporære kunstnerlige verk i kirkerommet (s. 201 - 202, s. 223 - 224). Det anbefales at kunstnere kan inviteres til å bidra med kunstverk som midlertidig får plass i kirkerommet. Hva mener høringsinstansene om dette?

Flere av høringsinstansene støtter forslaget om et skille mellom faste kunstinntallasjoner og mer temporære kunstnerlige verk, og at kunstnere kan inviteres til å bidra med kunstverk som får midlertidig plass i kirkerommet¹⁸⁰.

Temporære utstillinger som passer inn i kirken kan være både spennende og berikende for kirken. Dette kan være med å gi folk et mer mangfoldig religiøst språk og kommunisere evangeliet sterkere og på flere måter. Kirkens hovedutsmykning bør være stasjonær og fast for å gi rommet den identitet og ladethet som kirkerommet bør ha. (Stavanger kirkelige fellesråd)

Det understrekes at temporære utstillinger må skje i nært samarbeid med menighetsråd og kirkens kulturarbeidere¹⁸¹ og at det er avhengig av et visst skjønn¹⁸². Andre har tenkt på mulighetene som ligger i dette, men opplever at tekniske forutsetninger må utvikles og at kirkerom ofte setter store krav til temporær kunst¹⁸³. Det nevnes at det temporære i noen tilfeller vil skape uro og at det er viktig at utstillinger og installasjoner ivaretar kirken som et varig hellig sted og ikke trivialisere kirkerommet¹⁸⁴. En av høringsinstansene skriver:

I møte med denne problemstillingen ønsker vi å understreke kirkerommets funksjon som både trygghetsskapende og utfordrende. Kirkerommet skal møte menneskers behov for faste rammer, samtidig som det kan bidra til å utvikle troen videre. Vi er derfor av den oppfatning at enkelte av kirkerommets mest sentrale teologisk-estetiske installasjoner må forbli permanente. Temporære kunstverker kan imidlertid bidra til å gi impulser til kreativ nyskapning av menneskers tro. Samtidig må plasseringen av disse midlertidige kunstverk alltid tilpasses kirkerommets stil, preg og karakter. Med dette understrekes igjen behovet for tverrfaglig og estetisk kompetanse i kirken. (Det teologiske menighetsfakultet)

Kirken bør ikke framstå som et vanlig kunstgalleri¹⁸⁵, men det anses likevel som en god ide å invitere kunstnere til å gi for eksempel søndagens tema billedlige og musikalsk uttrykk, - som kan benyttes som preken, eller del av preken¹⁸⁶. En av høringsinstansene foreslår at det kan settes noe andre krav til temporære installasjoner:

Det er viktig med det kvalitative og slitesterke. Det som er utført av store kunstnarar. Men dei små må også komme til. Vi har difor stor sans for det temporære i tillegg. Då kan heile kyrkjelyden få sitt, og lokale kunstnarar får lov å komme fram på ein arena dei ikkje hadde tenkt. (Molde domkirke menighet)

¹⁸⁰ Døvekirkenes fellesråd, Fjaler prestegjeld, Grimstad menighet, Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Oslo biskop og bispedømmeråd, Den norske kirkes presteforening, Stavanger kirkelige fellesråd, Ung Kirkesang, Varden menighet, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Tunsberg biskop og bispedømmeråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellesråd, Bergen domkirke menighet, Det teologiske menighetsfakultet, Norske tekstilkunstnere, Dolstad menighet

¹⁸¹ Grimstad menighet

¹⁸² Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

¹⁸³ Bodø domkirke menighet, Tunsberg biskop og bispedømmeråd

¹⁸⁴ Molde domkirke menighet, Dolstad menighet

¹⁸⁵ Sarpsborg kirkelige fellesråd, Tunsberg biskop og bispedømmeråd

¹⁸⁶ Molde domkirke menighet

I kulturmeldingen knyttes de temporære kunstverk til samtidskunst. En av høringsinstansene vil påpeke at det er uheldig å knytte samtidskunst opp til bare å angå kortvarige og temporære installasjoner. Samtidskunsten er også den kunsten som skal overleve og føres videre som ekte og bevaringsverdige uttrykk fra vår tid¹⁸⁷. Høringsinstansen foreslår derfor at kirken bør våge å gi samtidskunsten rom og status på linje med det vi i dag opplever som uttrykk for tidligere tiders genuine kunst.

Tunsberg biskop og bispedømmeråd spør om et skille mellom temporære og faste installasjoner i dag kan være i konflikt med lovteksten, og at et eventuelt skille mellom temporære og faste installasjoner dermed må føre til revisjon av regelverk.

Det foreslås at avgjørelsesmyndighet legges til lokalt menighetsråd i forhold til temporære kunstverk¹⁸⁸, mens avgjørelsesmyndighet for faste installasjoner fortsatt skal ligge hos biskopen¹⁸⁹.

De fleste av høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet slutter seg til utvalgets anbefaling om temporære installasjoner. Dette vil kunne medføre endringer i retningslinjer for liturgisk inventar og utstyr og må derfor inngå i en helhetlig gjennomgang av regelverket.

7.4. Meldingen ønsker at kirken må utvikle en mer bevisst bruk at et vidt spekter av kunstarter i gudstjenesten – Det argumenteres for at film, dans, fortellerkunst, installasjonskunst og drama kan berike tolkning av livs- og trostekster (s.199, s. 230 – 231). Opplever høringsinstansene at det i dag er åpenhet til å ta i bruk de ulike kunstartene i gudstjenesten?

Gud skapte mennesker med flere sanser – syn, hørsel, lukt, følelse, smak. Vi hører i alle gudstjenester. Vi gir lyd fra oss (sang og lesning). Når vi går til nattverden, smaker vi. Vi ser, men hva ser vi? Vi føler, men hva føler vi? I dagens samfunn er det visuelle svært viktig – vi blir påvirket hver eneste dag av hva vi ser. (Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd)

Tilbakemeldingene fra høringsinstansene viser at det her er store regionale forskjeller. Fra noen meldes det at det er stor åpenhet for å ta i bruk de ulike kunstartene i gudstjenesten¹⁹⁰, mens det fra andre¹⁹¹ meldes at det ikke i særlig grad er åpenhet. Dette viser at forskjellene er store, selv innenfor samme geografiske område¹⁹². Det kan være positivitet i forhold til en del kunstarter, men skepsis i forhold til for eksempel data- og tekniske installasjoner¹⁹³.

En av høringsinstansene uttrykker at det for å lykkes med å få utviklet nye uttrykk er viktig å kunne våge å feile. Her handler det bl.a. om å slippe ungdom og nye grupper til i kirken¹⁹⁴. Økonomiske og kompetansemessige begrensninger kan være en hindring for å få tatt i bruk nye kunstarter¹⁹⁵:

¹⁸⁷ Nidaros biskop og bispedømmeråd

¹⁸⁸ Den norske kirkes presteforening, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellesråd

¹⁸⁹ Nidaros biskop og bispedømmeråd

¹⁹⁰ Oslo biskop og bispedømmeråd, Fjaler prestegjeld, Grimstad menighet, Molde domkirke menighet, Ung Kirkesang, Varden menighet

¹⁹¹ Bl.a. Sarpsborg kirkelige fellesråd

¹⁹² Bodø domkirke menighet, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd

¹⁹³ Molde domkirke menighet

¹⁹⁴ Døvekirkenes fellesråd

¹⁹⁵ Nidaros biskop og bispedømmeråd

Det finnes åpenhet i mange menigheter til å forsøke ut nye uttrykksformer. Det er imidlertid fortsatt mangel på kompetanse og ressurser til å utvikle disse uttrykksformene, og derfor antakelig langt fram til det er realisert i de enkelte menigheter. (Grimstad menighet)

Noe av problemet er at det finnes få eksempler. Menighetene vil ha lettere for å arbeide med dette når det foreligger kompetanse og forbilder. Flere av kunststartene blir et ikke-tema så lenge de er usynliggjort¹⁹⁶. En av høringsinstansene opplever at det absolutt er åpenhet, men at kunnskapen hos de ansatte ikke alltid er god nok, verken som produsenter eller fagpersoner på de forskjellige felt. Høringsinstansen mener at kirken derfor burde utvikle ordninger for å trekke til seg fagpersoner lokalt når det er behov for det, for eksempel innen fortellerkunst.¹⁹⁷ Noe av problemet er også knyttet til at enkelte kirkerom ikke egner seg for alle kunstarter¹⁹⁸

Det kan være åpenhet for ulike kunstarter, men det spørres om hvorfor disse nødvendigvis skal inn i gudstjenesten¹⁹⁹

Kirkens gudstjeneste, i særdeleshet høymessen, bør forbli et møtested hvor mennesker i felleskap samles om den kristne tros kjernepunkt. Som hovedprinsipp bør handlingen skje "live" og normalt ha en relativ knapp form. Det er plass til flere uttrykk om ikke alt på en gang og sjelden i de store former. Da må i så fall noe bort. En satsning på å utvikle gudstjenesten kvalitativt, kreativt og kunstnerlig er viktig og krever arbeid, etterutdanning og økonomi. Kunstneriske virkemidler må tilpasses gudstjenesten som en del av handlingen og ikke som PR – stunt for å gjøre seg interessant. I så tilfelle kan man lett havne i utkanten av det sentrale som er samlingen om ord og sakrament. (Stavanger kirkelige fellesråd)

Det teologiske menighetsfakultet er av den oppfatning at norske menigheter i den senere tid møter utradisjonelle og nyskapende gudstjenester med større åpenhet enn tidligere. For at denne trenden skal opprettholdes, mener MF at det er viktig at de kirkelige arbeidere fremstår som veivisere i forholdet mellom teologi og kunstuttrykk, og baserer sin nytenkning på et fundament som er solid festet i en teologisk-estetisk refleksjon. Denne nytenkningen må balanseres med behovet for å møte gudstjenesten som noe gjenkjennelig som alle kan delta i. Igjen er en vesentlig utfordring knyttet til utdannelsen av kirkelige arbeidere.

I forhold til ulike grupper av fysisk funksjonshemmede og psykisk utviklingshemmede er det viktig med tilrettelegging og behov for utvikling av liturgi. I en døvekirkelig setting vil alle uttrykk som kan oppfattes visuelt eller gjennom andre sanser enn hørselen, være tjenelige. De fleste av de kunststartene som nevnes vil følgelig kunne benyttes og oppleves som berikende i denne sammenhengen²⁰⁰.

En av høringsinstansene ønsker å påpeke at de endringer som en skal gjennomføre må være gjennom frivillige beslutninger og ikke som direktiv fra en overordnet instans²⁰¹. I samme ånd understrekes det fra en annen høringsinstans

Vi opplever at det i dette spørsmålet er ulik praksis i ulike kirker. Vi mener en slik ulikhet kan være positiv og konstruktiv. Det er ikke nødvendig at alle kirker har

¹⁹⁶ Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN

¹⁹⁷ Dolstad menighet

¹⁹⁸ Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

¹⁹⁹ Tunsberg biskop og bispedømmeråd

²⁰⁰ Døvekirkenes fellesråd

²⁰¹ Andøy kirkelige fellesråd

samme profil og ”presses” ut over det den lokale menighet og de ansatte der ønsker. Mangfold må ikke presses ned over alle! (Bergen domkirke menighet)

Kulturmeldingen gir innspill og inspirasjon til at menighetene skal kunne arbeide videre med å integrere de ulike kunstarter og uttrykk i gudstjenestene. Dette vil få ulikt nedslag i ulike deler av landet, men den pågående gudstjenestereform vil gi gode muligheter for en utvidet bruk av ulike kunstarter i gudstjenesten²⁰². Kulturmeldingen bør også derfor kunne legge føringer på lokalt nivå.

3. Veien videre

Innledning

Som kirkens øverste besluttede organ har Kirkemøtet et ansvar for å uttale seg om endringer i lover på det kirkelige området, gi regler for kirkens inventar og utstyr, fastsette retningsgivende planer og programmer for kirkemusikk, og fastsette kvalifikasjonskrav og tjenesteordning for stillinger innen kirkemusikk. Med dette som utgangspunkt vil vi i det følgende gripe fatt i noen av kulturmeldingens mange forslag, og drøfte noen av forslagene mer grundig. Det første forslaget som berøres i denne delen dreier seg om utvidet stilling og ansvar for kirkemusikere. Dette vedrører tjenesteordninger og kvalifikasjonskrav, samt lokale instruksjoner og arbeidsbeskrivelser. Behov for endring av regelverk for bruk av kirker og regelverk for inventar og utstyr berører Kirkemøtets ansvar for å gi lover og regler på det kirkerettslige området. Det følger også en diskusjon om ulike modeller for å ivareta et overordnet ansvar på feltet. Det vedrører retningsgivende planer og Kirkemøtets ansvar for overordnet strategi. Meldingen omfatter mye mer, og det ligger vel til rette for grunnleggende diskusjoner. Aktuelle drøftingstemaer kan være om meldingen har banet vei for en ny kulturteologi, om kirken er en kulturell og historisk premissleverandør og utfordrer, om kunst som inkluderende eller ekskluderende og om hvordan kirken forholder seg til profesjonalitet og kvalitet. Alle disse spørsmålsstillingene er berørt i høringssvarene, og utfyllende kommentarer på disse områdene finnes tidligere i utredningen, i sammendraget av høringssvarene (vedlegget) og i høringssvarene. Som en grunnholdning for tilnærmingen berøres likevel en av disse spørsmålsstillingene i spørsmålet om Den norske kirke er en kirke for profesjonelle eller amatører. Fra høringsinstansene bemerkes det at det kan være betenkelig om man i for sterk grad legger vekt på profesjonalitet²⁰³. Dette vil kunne oppleves dit hen at frivillige svekkes i sin frimodighet til å bidra med sin kompetanse, en kompetanse som i noen tilfeller kan overgå de ansattes kompetanse. Mye virksomhet foregår også utenfor kirkerommet; på bedehuset, på folkehøgskoler, i organisasjonsliv, i menighetshus og i kirkelige arrangementer på torg og gater. Mye av dette arbeidet er ikke drevet av profesjonelle, men av frivillige og amatører. I disse sammenhengene kan det være et blomstrende kulturliv som i liten grad fanges opp i meldingen. Dette er viktige momenter, som kirken alltid må være opptatt av og legge til rette for. Samtidig har utvalget bevisst valgt å vektlegge kunst i sin tilnærming. Siden det har vært reist en del kritikk mot dette punktet kan det være viktig å se nærmere på utvalgets forståelse av forholdet mellom kunstnere og amatører i kirken. I innledningen til kulturmeldingen vektlegger utvalget at den frivillige innsatsen skaper mangfold og engasjement i kulturlivet, og gjør mennesker ikke bare til mottakere, kunder eller forbrukere, men til aktive deltakere. De skriver:

²⁰² Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

²⁰³ Bl.a. Bjørgvin biskop, Det norske diakonforbund, Fagforbundet, Gand menighet, Nidaros biskop og bispedømmeråd

I amatørvirksomhet vil kvalitetskravene være helt andre enn for kunstnere. Kunstnerens kvalitetskrav vil på sett og vis utgjøre et bakteppe for amatører, men kvaliteten for deltakeren ligger på flere andre plan, bl.a. i å mestre, oppnå resultater sammen med andre, og oppleve egen utvikling. I norsk kulturliv er det gode tradisjoner for at profesjonelle kunstnere og amatører jobber sammen. Det bidrar til å styrke amatørvirksomhetens forankring i kunstnerens univers og gir også stor inspirasjon for deltakerne i aktivitetene. Men slikt samarbeid er ikke alltid problemfritt. Det kan lett bli spørsmål om hvem som skal ha regien og den ledende rollen. I de fleste tilfeller er den profesjonelle kunstner den naturlige leder. ("Kunsten å være kirke", s. 37)

Her understrekes det at frivillig innsats og amatørernes medvirkning er viktig for kirken. Meldingen gir ikke et utfyllende bilde av all kulturvirksomhet innenfor Den norske kirke, men gir en tilnærming til feltet "kunst". Kirken skal være åpen for bredde, gi rom for mangfold og skape gjenkjenning og trygghet for alle sine medlemmer. Profesjonelles medvirkning skal gi inspirasjon og utfordring for at alle skal kunne bli deltakere og medarbeidere i det å skape, utvikle og bygge fellesskap og bør ikke være en trussel, men tvert i mot gi engasjement og deltakelse. Her kan det også ligge en positiv utfordring til profesjonelle kunstnere om å skape et eierforhold for kirkens medlemmer til kirkens kunst og kulturuttrykk, og at alle utfordres til selv å være med å bruke sine skapende krefter.

Utvidet stilling og oppdrag for kirkemusikere – et grunnlag for videre utredning?

I kulturmeldingen anbefales det at kirkemusikerens stilling og ansvarsområde bør utvides. Dette fikk bred støtte i høringsuttalelsene²⁰⁴:

Det bør bli obligatorisk at alle kirkemusikere, i tillegg til de lovpålagte oppgavene (gudstjenester og kirkelige handlinger), arbeider med kor, konserter og generell kulturkoordinering. Innen dagens regelverk er dette oppgaver de kirkelige fellesrådene kan velge å pålegge, ut fra interessevurderinger og økonomi. Utvalget anbefaler at slike aktiviteter gjøres lovpålagte. Hovedfokus i yrkesutøvelsen må stadig være oppgaven som sangmester i menigheten, der liturgisk orgelspill og korledelse står i sentrum. Ansvar for den store klassiske musikkarv og orgellitteraturen må også gis høy prioritet. Stillingene bør være på 100%, med mindre det er ønskelig med deltidsstillinger av faglige/kunstneriske grunner. ("Kunsten å være kirke", s. 212)

Som nevnt under 6.1. slutter flere av høringsinstansene seg til ønsket om å utvide kirkemusikerstillingene til 100 % i de fleste menigheter, men ønskene som ligger bak denne utvidede stilling er noe forskjellig fra høringsinstans til høringsinstans. Muligens bunner dette i ulikt syn på hva kirkemusikeren er og hva kirkemusikeren skal være. Er stillingen først og fremst en kunstfaglig stilling eller er det en menighetsarbeiderstilling? I flere år har det vært en utvikling mot at kirkemusikere skal være menighetsarbeidere. Dette kan avleses i tittelskiftet fra organist til kantor (Jf. tjenesteordningen) og i ordningen med vigsling til tjeneste som kantor. Distinksjonen mellom kunstfaglig stilling og menighetsarbeider kan gi ulike konsekvenser for kirkemusikeren. Litt forenklet kan det spørres om musikken skal tjene

²⁰⁴ Fjaler prestegjeld, Molde domkirke menighet, Musikernes fellesorganisasjon, Bodø domkirke menighet, Fagforbundet, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Stavanger domkirke menighet, Dolstad menighet, Sarpsborg kirkelige fellesråd, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Bergen domkirke menighet, Stavanger kirkelige fellesråd

forkynnelsen eller om musikken i seg selv er en Guds gave som står på egne ben og har egenverdi? Dette er ikke nødvendigvis et motsetningsforhold, men problemstillingen kan synliggjøres ved ansettelse. Legges vekten på at kirkemusiker er en utøvende kunstner som har konserter, eller at hun har bred kompetanse innen for eksempel menighetsarbeid med barne- og ungdomskor?

At arbeidet skal ha kvalitet kan ha ulik betydning. Ligger kvaliteten i at arbeidet involverer mange i det menighetsbyggende arbeid, eller ligger kvaliteten i faglige og musikalske kvaliteter? Begge tilnærminger kan være relevante, men vil sette svært ulike forventninger og kvalitetskrav til kirkemusiker.

Kulturmeldingen presenterer en rekke mulige lovpålagte oppgaver som bør ligge til kirkemusikerstillingen. Sentralt i dette er oppgavene som kulturkoordinator, korleder og ansvar for orgelelev. Trolig kan det være viktig at ansvar for oppgaver plasseres på stillinger. Det betyr ikke at kirkemusiker skal gjennomføre alt selv, men at ansvaret for at det blir gjennomført ligger hos ham eller henne. Det betyr at det i alle menigheter vil være kirkemusiker som er kontaktperson for kunstnere og kunstinstitusjoner, og på den måten er den sentrale i byggingen av nettverk. Det betyr ikke at kirkemusiker får monopol på kulturfeltet. Også andre i kirkelige staber skal kunne brukes og utvikles på feltet. En særlig utfordring i forhold til en slik kulturkoordinerende oppgave vil ligge i å tenke tverrfaglighet. Tverrfaglighet handler om å kunne bruke hverandres kunnskap og om å samarbeide. Det å arbeide tverrfaglig reflekterer ikke bare et kunnskapssyn, men også et menneskesyn der en ser på hverandre med gjensidig anerkjennelse. Dette forutsetter respekt for andres viten, og anerkjennelse av andres faglighet og kunnskap. Det betyr at det ikke bare er kulturkoordinator som har svaret, men at en må samarbeide om hva som er ønskelig. Tverrfaglighet bør være et sentralt begrep i en eventuell utvidelse av kirkemusikers stilling. Det vil alltid være viktig å kunne bruke kompetanse og interesse hos de andre i staben, men ansvaret for å samordne og koordinere kan det være hensiktsmessig å legge til kirkemusiker.

Kirkemøtet 2004 vedtok en ny tjenesteordning for kantorer. Teksten ivaretar flere av utvalgets anliggende. I §2 om tjenestens formål står det:

Kirkemusikktjenesten har som formål å gi menigheten et musikalsk uttrykk i gudstjeneste og øvrig menighetsliv. Kantoren leder menighetens kirkemusikalske virksomhet, og skal være med å forvalte og gjøre levende tradisjonelle og nye kirkemusikalske verdier, og bidra til bredde og kvalitet i det kirkemusikalske og kulturelle arbeidet i menigheten. Kantoren har medansvar for å rekruttere, utruste og veilede medarbeidere. (Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav for kantorer)

Innspillene som fremmes i kulturmeldingen vil i første rekke få konsekvenser for lokale instruks. Korvirksomheten kan muligens få et løft ved at oppgaven blir innarbeidet i lokale instruks, likeså vil dette gjelde utvalgets anbefaling om at kirkemusikere skal ha en orgelelev. For rekrutteringen kan dette ha stor betydning, og alle ansatte i kirken bør ha en målsetting om å rekruttere til kirkelige stillinger. På den andre siden vil utvidelse av pålagte oppgaver føre til at kirkemusiker i mindre grad kan konsentrere seg om bare den musikalske siden, og vektleggingen blir i sterkere grad på bredde.

Ut over det som allerede ligger i den nye tjenesteordningen bør det ikke være ønskelig at det skal legges ytterligere føringer fra sentralt hold på det innholdsmessige. Utfordringen går derfor videre til fellestrådene om å innarbeide forslagene i instruks eller arbeidsbeskrivelse,

mens Kirkemøtet kan utfordre KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon og Kirkerådet til utrede de økonomiske konsekvenser av en utvidelse av kontorstillingene til 100 % stillinger.

Revisjon av regelverk

Regelverk for inventar og utstyr ble fastsatt i 1990, mens regler for bruk av kirken trådte i kraft i 1992. Samtidig utarbeidet Kirkerådet merknader til regelverket som ble utgitt i et eget hefte. En mindre revisjon av regelverket ble foretatt i 1999.

Utvalget ber om at regelverk for bruk av kirken må endres for å bli i samsvar med tre prinsipper. Disse går ut på at kirken må ha en holdning der det primære ikke er å sette grenser, men at kirken må møte kunstnere med tillit og at kirken må åpne sine rom for kulturarrangementer utenom gudstjenesten. I 2002 utarbeidet Kirkerådet en revidert utgave av ”Regler for bruk av kirken med merknader”. I dette heftet er det lagt inn en rekke merknader og kommentarer til de ulike paragrafene i regelverket. Dette heftet kan muligens besvare noen av ønskene om klargjøring. I forordet til skrivet står det:

Det som foregår i kirken skal ikke være preget av restriksjoner og forsiktighet, men av gudstjenesteliv, gudsopplevelse, engasjement og framtidshåp, der evangeliets trøst, varme og fellesskap blir formidlet i sorg og glede. (Forord til Regler for bruk av kirken med merknader 2002)

Som en grunnholdning er dette en god tilnærming til en eventuell revisjon av regelverket. Enkelte høringsinstanser opplever at dagens regelverk ivaretar anliggende på en god måte, mens flere mener at det er behov for en revisjon eller klargjøring. Dagens regelverk baserer seg på at den lokale menighet i sterk grad skal ha rett og mulighet til å kunne legge egne føringer, og at det overordnede regelverk ikke skal binde for mye i forhold til bruk av kirker. I tvilstilfeller kan man rådføre seg med biskop. Prinsippet om lokalt selvstyre vil trolig mange si seg enige i, men i høringsmaterialet uttrykkes det at regelverket i liten grad blir til hjelp i aktuelle situasjoner. Noen etterspør også klarere råd og kriterier for hva som bør slippe til i kirkene og at det bør være en instans som kan bestemme og legge sterkere føringer enn i dag.

Utvalgets anbefaling av å operere med et skille mellom temporære og faste kunstinstallasjoner er ikke dekket av gjeldende regelverk for inventar og utstyr. Høringen viser at det er stor støtte for å kunne operere med et slikt skille, men dette fordrer en klargjøring av avgjørelsesmyndighet, av definisjon av hva som kan anses som en temporær kunstinstallasjon og om hvor mye frihet som skal gis kunstneren i utforming av både faste og temporære installasjoner. Skal menighetsrådet være godkjenningmyndighet eller bør utvalgets anbefaling om å gi kunstneren frihet i forhold til temporære installasjoner være det som bør legges til grunn? Skal biskopen være godkjenningssinstans for både faste og temporære installasjoner, eller bør menighetsrådene ha rett til godkjenning av begge type installasjoner? Alle løsninger vil være avhengig av at avgjørelsesmyndighet har god kompetanse på feltet og har evne til dialog og meningsutveksling med kunstner. Det er også behov for at regelverket revideres for å kunne fange opp ønsket om et skille mellom faste og temporære kunstinstallasjoner.

Utvalgets innstilling og høringsmaterialet har tydeliggjort behov for revisjon av regelverk for bruk av kirker og av regelverk for inventar og utstyr. Samtidig er det synliggjort at det er behov for å utrede saken nærmere og at Kirkemøtet får tilbake forslag til revisjon av regelverkene.

Ressurs- og kompetansesentra

Sentralt i utvalgets konklusjon ligger ønsket om å opprette et Kirkens senter for skapende og utøvende kunst for å ivareta de faglige utfordringer kirkens kulturengasjement står overfor. Senteret skal være et kontaktpunkt for kunstnere og kulturarbeidere som søker samarbeid med kirken, for faginstusjoner og –miljøer som arbeider innen feltet kunst-, kultur, teologi og kirke. Senteret skal arbeide for å styrke kompetansen innen feltet og være et ressurs- og kompetansesenter for menigheter, bispedømmer og for kirkelige råd og organer. Likeså foreslås det å gi 3 – 5 eksisterende fagmiljøer status som regionale sentra innen definerte kunstområder. De regionale sentraene skal velges av Kirkerådet, etter tilråding fra det sentrale senteret. Hvert regionale senter skal ha ansvar for å videreutvikle et bestemt kunstområde, og bør være lokalisert i ulike deler av landet.

Høringsmaterialet viser at det er flere ulike synspunkter i forhold til å opprette et Kirkens senter for skapende og utøvende kunst. Det er stor tilslutning til regionale sentra, men det oppleves nok noe uklart hva det er tenkt at disse skal gjøre. På grunnlag av kulturmelding og høring er det ikke grunnlag for at årets Kirkemøte kan vedta å opprette ressurs- og kompetansesentra, men Kirkemøtet vil kunne gi retning og legge føringer på hvilke modeller som bør legges til grunn for den videre utredning. I det følgende vil det presenteres tre mulige modeller for videre arbeid. Det er ikke nødvendigvis noe motsetningsforhold mellom modellene, og i kulturmeldingen vil man kunne lese at det er ønskelig å opprette flere av disse tiltakene. Alle modellene kan sees som svar på kulturmeldingens anliggende om å opprette kontaktpunkt, styrke kunstkompetansen og være en ressurs for de ulike nivåer innen kirken. Disse modellene legges fram for Kirkemøtet til drøfting og som en grunnskisse for videre dialog og arbeid. Alle modellene henter inspirasjon fra kulturmeldingen og fra høringen. Valg av modell(er) vil danne grunnlaget for Kirkerådets videre utredning, og vil være mulige svar på utvalgets innstilling og på høringsuttalelsene. Flere av høringsinstansene kommer inn på plassering av sentrene. Dette berøres ikke i denne utredning, da Kirkemøtet eventuelt først må avgjøre om de ønsker sentra, og hva som eventuelt blir oppgavene før det vil være aktuelt å ta stilling til plassering.

Modell nr. 1: Sentermodell

Den første modellen baserer seg på utvalgets innstilling om å opprette et kirkens senter for skapende og utøvende kunst. Utvalget ønsker at dette senteret skal kunne være et kontaktpunkt for kunstnere og kulturarbeidere som søker samarbeid med kirken, og for faginstusjoner og miljøer som arbeider innen feltet kunst – kultur – teologi og kirke. Senteret skal arbeide for å styrke bevisstheten om kirkelig kulturarbeid og styrke den kompetanse som må til for at denne siden av kirkens virksomhet skal vokse og utvikle seg. Dessuten skal senteret være et ressurs- og kompetansesenter for menigheter og bispedømmer og for kirkelige råd og organer.

Utvalget argumenterer for at senteret må ha stor faglig frihet og at det derfor bør etableres, styres og fungere ut fra et armlengdes avstandsprinsipp til Kirkerådet. I tillegg bør senteret etableres i tilknytning til eksisterende fagmiljøer. Det er tenkt at senteret kan starte opp som en mindre institusjon, men at det kan vokse etter hvert som behovene melder seg. Dette er tenkt at kan skje gjennom avtalefestet og forpliktende samspill med eksisterende miljøer –

kulturinstitusjoner/-miljøer, forsknings- og utdanningsinstitusjoner, organisasjoner etc. – På den måten kan senteret allerede fra starten av ha kraft og styrke.

Senteret bør være med på å skape dialog mellom kunstnere, kulturarbeidere og ledere og fagmiljøer/frivillige miljøer i kirken gjennom kompetanse- og inspirasjonsbyggende seminarer, workshops, kurs, foredrag og konferanser som senteret skal arrangere. I tillegg bør det knyttes og utvikles kontakter med kunstrelaterte kirkelige virksomheter i andre land og internasjonale økumeniske miljøer. Senteret bør også stå for produksjon, gjennomføring og formidling av større, utadvendte prosjekter, samt stå for utvikling av nytt, norsk repertoar innen områdene musikk, ordkunst og teater. Rådgivning for artister, kunstnere og arrangører fra det allmenne kulturliv i møte med kirken og dens strukturer er også et viktig arbeidsfelt, og det vil være viktig å kunne promotere hendelser og prosjekter innen kirke og kulturfeltet overfor det offentlige.

Til å lede senteret bør det ansettes en senterledelse som vil kunne ha ansvar for et arkiv over alle kunstnere, artister, institusjoner og frie grupper som på ulike vis og med ulik frekvens forholder seg til den kristne tradisjon og/eller menigheter og andre kirkelige grupperinger ved sitt kunstneriske virke. De bør også kunne gi faglig rådgivning for å styrke kompetansen i kirkelige organer (biskop og menigheter) og bistå disse i forhold til kirkebygg og utsmykning med mer. De vil også kunne skape et nettverk og miljø for utveksling av ideer og informasjon om hva som skjer innen feltet kunst og kirke på en fri og uavhengig basis. I denne sammenheng er det kanskje viktigst å drive innsamling, systematisering og spredning av produksjoner og tiltak som skjer i ulike deler av landet og internasjonalt. Det faller naturlig at det er senterets ledelse som avgir uttalelser overfor kirkelige beslutningstakere og beslutningstakere i kulturlivet i aktuelle saker.

Utvalget argumenterer for at senteret bør bli økumenisk og at det skal opprettes gjennom et samarbeid mellom de ulike kirkesamfunnene i Norge. Utvalget ber derfor Kirkemøtet om å invitere de andre kirkene i Norge til å samarbeide om opprettelsen av senteret.

Vurdering:

Det er mye som kan tale for en slik modell, og tenkningen om et sentralt senter fikk mye støtte blant høringsinstansene²⁰⁵. Det er positivt at senteret er tenkt basert på et samspill med allerede eksisterende institusjoner som bør ha mye kompetanse og har en velfungerende struktur. Det betyr at senteret ikke behøver å starte fra bunnen, men at allerede eksisterende nettverk og kontakter kan brukes. Det vil være viktig å knytte til seg ressurser med sterk lokal tilknytning ved at fagmiljøer som knyttes til senteret fungerer lokalt, og er nær grunnplanet i kirken. Det betyr at senteret ikke behøver å bli et fjernt senter uten tilknytning til lokalkirken, men vil kunne ha nedslag og tilknytning til det lokale. Det er også viktig at senteret får bred appell og når mange.

Profilen på senteret vil ut i fra denne modellen være basert på åpenhet og bredde. Det er noe uklart hvordan de regionale sentrene er tenkt å fungere, men det er lagt opp til at de vil kunne videreutvikle kompetanse og bli ressursentra innen ulike kunstområder. Denne ekspertisen kan nå hele kirken og gi verdifulle impulser både lokalt og nasjonalt.

²⁰⁵ Rikskonsertene, Riksteatret, Norsk kulturråd, Norske dansekunstnere, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, Ung Kirkesang, Olavsfestdagene i Trondheim, Norske kirkeakademier, Furuset menighetsråd, Oslo domkirke menighet, Oslo biskop og bispedømmeråd, Sarpsborg kirkelige fellelråd, Gjøvik menighet, Grimstad menighet, Kristiansand domkirke menighet, Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Gand menighet, Stavanger domkirke menighet, Stavanger kirkelige fellelråd, Varden menighet, Bergen domkirke menighet, Molde domkirke menighet, Spjelkavik menighet, Møre biskop og bispedømmeråd, Stiklestad sokneråd, Nidaros biskop og bispedømmeråd, Andøy kirkelige fellelråd, Sør-Hålogaland biskop og bispedømmeråd, Kirkelig utdanningscenter i nord - KUN, Bodø domkirke menighet.

På den andre siden kan det sies at senteret kan få en noe uklar profil. Knyttes bestående fagmiljøer til senteret og de fortsatt skal bestå som selvstendige aktører, kan det bli uklart når de opptrer på vegne av senteret og når de opptrer på vegne av seg selv. Det er også grunn til å spørre hva et eventuelt senter vil tilføre mer enn det som allerede fungerer med bestående institusjoner? Om driften av senteret baserer seg på oppdrag til institusjoner kan kanskje senterledelsen bruke en rekke aktører og institusjoner ut i fra en oppdragstenkning?

Senteret er tenkt å ha en økumenisk profil og er tenkt opprettet i samarbeid med andre kirker. Dette er spennende tenkning, samtidig som det da blir uklart hvordan senteret er tenkt å fungere inn i Den norske kirkes struktur. Blir da senteret ikke bare i armlengdes avstand til Kirkerådet, men faktisk helt på siden av strukturen? Vil dette kunne gjøre senteret mindre relevant for Den norske kirkes organer og menigheter, eller vil det bli et nytt kontaktpunkt mellom Den norske kirke og andre kirkesamfunn? Det kan også være grunn til å spørre om kunstnerne og kunstorganisasjoner oppleve at det blir uklart hvem senteret representerer og hva som er dets agenda (jf: høringssvar fra Rikskonsertene).

Følges denne modellen kan det få en del konsekvenser som det nå ikke er helt lett å se rekkevidden av. Senteret må driftes av en senterledelse og et sekretariat. Dette utgjør trolig flere årsverk, og i tillegg skal senteret drifte oppdrag fra andre fagmiljøer.

Denne modellen kan være et godt utgangspunkt for videre utredning og den presenteres som modell nr. 1. Om Kirkemøtet ønsker å utrede denne modellen bør det gis tydelige signaler om følgende punkter:

- om senteret bør ha en økumenisk profil eller være tilknyttet Den norske kirke.
- om hva slags kompetanse og fagmiljøer det vil være aktuelt å legge til grunn for drift av senteret.
- om senteret skal kunne gi oppdrag til få eller mange instanser / fagmiljøer.
- om hvordan senteret skal kunne finansieres.

Modell nr. 2: Rådsmodell

Den andre modellen baserer seg på å bygge opp en rådsmodell som vil kunne fungere lokalt, regionalt og sentralt. På alle nivåer bør målet være å sikre høy kompetanse og tverrfaglighet gjennom medlemmene som velges. Behovet på de ulike nivåer vil være noe forskjellig. Denne rådsmodellen bygger på at rådene skal få personer med god kompetanse og fagkunnskap.

Stavanger biskop og bispedømmeråd foreslår i sitt høringssvar at det i stedet for en sentral institusjon kan opprettes et Kirkens Kulturråd. Rådet vil kunne ha en todelt oppgave der de på den ene siden kan koordinere og stimulere til aktivitet i ulike miljøer og utover i regionene og på den andre siden vil kunne bistå med en overordnet strategisk tenkning på feltet. Rådet bør stå i nær tilknytning til Kirkemøte, Bispemøte, Kirkeråd og Liturgisk Senter og kan fungere som et fagorgan som kan gi besluttede organer innen kirken grunnlag for vedtak og ordninger på feltet. Rådet bør bestå av solid kunst- og musikkfaglig ekspertise, i tillegg til juridisk og teologisk kompetanse. Ansvar for koordinering, innkalling og saksforberedelse bør ligge i en av Kirkerådets seksjoner, eventuelt i Liturgisk Senter, muligens i samarbeid med Bispemøtet.

Regionalt bør det i alle bispedømmer opprettes Fagråd for kirkekunst²⁰⁶ (eventuelt Fagråd for kirkekunst og kirkemusikk). Dette rådet bør i første rekke være et rådgivende organ for biskopen etter mønster av fagrådene som er opprettet i Tunsberg og Bjørgvin bispedømmer. Det bør være biskopen som tar initiativ til opprettelse av fagrådet, og rådets oppgaver er knyttet til å kunne fungere som kunstfaglig ekspertise for biskop og bispedømmeråd (eventuelt prostiråd). Man kan også se for seg at rådene vil kunne bestå av musikkfaglig ekspertise, som vil kunne gi råd og veiledning til lokale menigheter.

I en rekke menigheter er det allerede velfungerende kulturutvalg. Dette bør opprettes i alle menigheter. Dette kan skje ut i fra at det i menigheten er mennesker med kunst- eller musikkfaglig kompetanse som kan delta i utvalget eller ved at det opprettes lokale kulturråd i samarbeid med kommune eller andre instanser. Det vil også være naturlig at kirkemusiker er med i utvalget. Utvalget vil kunne bistå menighetsrådet i kunstfaglige spørsmål og legge til rette for utstillinger, konserter og med innspill til gudstjeneste og kirkelige handlinger.

Vurdering

Rådsmodellen er en velprøvd modell som vil kunne gi gode ringvirkninger, først og fremst gjennom at rådene vil kunne fungere rådgivende for kirkelige organer, gi veiledning og inspirasjon til lokale menigheter og ved at det i rådene kan sitte kunstnere og personer med kunstfaglig kompetanse. På denne måten kan rådene fungere som kontaktpunkter mellom kirke- og kulturliv. Rådsmodellen vil kunne preges av tverrfaglighet og utveksling. Ved at det er råd både lokalt, regionalt og nasjonalt vil det være mulighet for at de lokale rådene kan komme med råd og innspill ut i fra lokal kunnskap og nærhet. Det regionale fagrådet vil da få nyttig lokalkunnskap ved for eksempel avgjørelser i tilknytning til bygging av kirker, ny altertavle osv.

På den andre siden kan det sies at disse rådene får lite makt og innflytelse i seg selv. På nasjonalt nivå vil de kunne bli avhengige av Kirkemøtet, Kirkerådet og Bispemøtet for å få gjennomslag for sine synspunkter, mens de på regionalt nivå vil være avhengige av at biskopen ønsker å lytte til rådets synspunkter. På lokalt nivå vil det være menighetsråd og fellesråd som er beslutningstakere. Mennesker gir tid og energi til rådsarbeid, og det er derfor viktig at medlemmene opplever at de gjennom arbeidet får innflytelse og faktisk blir lyttet til, ut i fra at de sitter med kompetanse og ekspertise på området. I enkelte lokalmenigheter vil det også kunne være vanskelig å finne personer med kompetanse og mulighet til å sitte i rådet.

For at modellen skal fungere er det avhengig av at rådene har mulighet til å møtes minimum 6 ganger i året. Rådsmodellen kan også fungere som en overgangsmodell på vei mot en sentermodell. Om Kirkemøtet ønsker å utrede denne modellen nøyere bør det gis signaler på følgende punkter:

- om det bør opprettes råd på alle nivåer (lokalt, regionalt og nasjonalt).
- om hvordan rådene skal være knyttet til den kirkelige struktur.
- om hva slags sammensetting av kompetanse det bør være i rådene.

²⁰⁶ Furuset menighetsråd, Nedre Eiker menighet, Norske Tekstilkunstnere, Tunsberg biskop og bispedømmeråd

Modell nr 3: Rådgivermodell

Den tredje modellen baserer seg på at det ansettes kulturrådgivere regionalt²⁰⁷ og en rådgiver med et nasjonalt ansvar. Dette kan være kirkemusikalske rådgivere med utvidet kulturkompetanse. Utvalget anbefaler at ordningen med kirkemusikalske konsulenter i bispedømmene opprettholdes (s. 213). Ordningen kan sammenlignes med det som allerede er igangsatt i forhold til SMM-samarbeidet med misjonskonsulenter i alle bispedømmer (internasjonal konsulent i Hamar bispedømme) og en rådgiver i Kirkerådet. Man kan her se for seg en lignende ordning der kulturinstitusjoner er med på å finansiere stillingene regionalt og nasjonalt ut i fra en prosentvis fordeling. Muligens kan dette være av interesse for både kulturinstitusjoner og kirken, da dette gir et forpliktende samarbeid der effektene kan være store for begge parter. Ved at flere institusjoner er med på finansieringen vil det også kunne bety at konsulentene / rådgiverne står i en noe mer fristilt stilling enn andre rådgivere på bispedømmekontoret. Oppdragsgiver blir da kirken, i sammen med kulturinstitusjonene. Alle rådgivere bør samles 3–4 ganger i året, og bør da utgjøre en nasjonal ressurs- og kompetansegruppe. I denne gruppen bør det i tillegg sitte representanter for både kirke og kulturinstitusjoner, og denne gruppen bør utgjøre styringsgruppen for kirke- og kultursamarbeid. I størst mulig grad bør det være en målsetting at rådgiverne får et ansvar i å virke som inspirator og igangsetter av lokalt arbeid i bispedømmene. Menigheter og lokale kulturinstitusjoner kan etterspørre rådgivernes ekspertise til kortere eller lengre prosjekter, som baserer seg på et samarbeid mellom kirke- og kulturinstitusjoner. Det kan også tenkes at det i bispedømmet gjennomføres større prosjekter der samarbeid med kulturinstitusjonene står sentralt. Dette kan for eksempel være prosjekter med vektlegging av barn og kultur (som ”barneåret” i Bjørgvin bispedømme), unge og kultur eller en satsing på kulturelle prosjekt for eldre. Det forutsettes at det ansettes personer med omfattende kunstfaglig og musikkfaglig kompetanse. Rådgiverne bør plasseres i biskopens stab, ved bispedømmekontoret eller i Domkirkene, men forutsetningen bør være at rådgiveren har et regionalt ansvar, og kan bruke sin kompetanse og ressurser i hele bispedømmet.

Vurdering

Det etterspørres kompetanse og ressurser for å kunne drive fram et arbeid på feltet. Rådgiverne vil være plassert regionalt, og vil på den måten ha (eller få) god kjennskap til lokale forhold og kulturelle særtrekk. Dette kan gi positive konsekvenser lokalt, da rådgiver kan være med og inspirere og ha faglig grunnlag for å kunne gi relevant veiledning i den lokale sammenheng. Ved at rådgiverne knyttes til biskopens administrasjon, bispedømmekontoret eller i domkirkene, vil de også kunne ha nytte av tverrfaglig kompetanse og et miljø. Behovene for kunst- og musikkfaglig kompetanse vil være noe forskjellig fra bispedømme til bispedømme. En slik ordning muliggjør at det kan være rom for å vektlegge ulik kompetanse ved ansettelse. Til sammen kan rådgiverne utgjøre en gruppe med mye ulik kompetanse. Dette muliggjør at man får en bredt sammensatt gruppe, som kan utgjøre den nasjonale styringsgruppen.

På den andre siden vil en slik modell være avhengig av interesse og tilslutning fra kulturinstitusjonene. Selv ved en ordning der kulturinstitusjonene dekker 50 % vil ordningen bli et stort økonomisk løft som det kan være vanskelig å få finansiert. Den norske kirkes andel av SMM-ordningen (”misjonskonsulentene”) har i en årrekke vært finansiert gjennom Opplysningsvesenets fond, og det har til nå ikke lyktes å få andre finansieringskilder. Ordningen med kulturrådgivere i alle bispedømmer vil fordre 12 rådgivere i 100 % stilling. I tillegg kommer økte administrasjonsutgifter i bispedømmene og i Kirkerådet.

²⁰⁷ Tønsberg domkirke menighet

Hvis Kirkemøtet ønsker å utrede denne modellen nøyere bør Kirkemøtet gi signaler om følgende:

- om hvilke kulturinstitusjoner som kan være aktuelle for et slikt samarbeid.
- om det er ønskelig å binde opp midler fra Opplysningsvesenets fond til et treårig prosjekt for det som retningslinjene kaller et ”større kirkelig pilotprosjekt” (§ 10).
- om dette er en modell som kan fungere alene, eller som bør sees i sammenheng med en rådsmodell eller en sentermodell.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Forslagene til vedtak vil i første omgang gi administrative konsekvenser for Kirkerådet og KA Kirkelig Arbeidsgiver- og interesseorganisasjon. Dette vil gå på utredning av de ordningsmessige konsekvenser, og på utredning av ulike modeller. Dette vil trolig utgjøre mellom ½ og ¾ årsverk.

På lengre sikt vil forslagene kunne få store økonomiske konsekvenser, og forslagene som fremmes er avhengig av eksterne tilskudd og vilje til prioritering i kirken.